

A lét helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

10 Az olvasás mint életmód - Beszélgetés Törteli Telek Mártával

13 Szerda Balázs: Fekete...

14 Gion Nándor közöletlen novellája

2020. július 18. III. évfolyam 7. szám

Napsugaras (Zenta, 2020. 05. 13.)

vezérvess

Tóth Szilárd

Nem vagyunk különbek

És szállunk, és landolunk mind a szavak szárnyán, hol fenn, hol lenn, hol az égben, hol mások vállán. Hol szeretnek, hol gyűlölnék, hol tagadnak, hol leköpnek, és mégis vagyunk és vagyunk és leszünk és vagyunk és élünk és eszünk és szeretünk és halunk. És megváltjuk a világot, szavakkal, nevekkel, és csöndben, ahogy vagyunk, szobrot emelnek nekünk, mi meg meghalunk. A költészetért, mit művelünk, elismerést nem kapunk, csak tapsot, egy keserű kávé és alatta magunkat, a fekete zaccot.

novella

AZ UTOLSÓ LEVÉL NAGYITÓL

(kis pálfirkák)

Olyan unalmas, hogy mindenki izgul
Lovasi András

Drága Kisfiam!

Lehet, hogy ez az utolsó levél, amit írok Neked.

Lehet, hogy mire megkapod, engem már megkoronáztak, és ott ülök valahol fent egy égi cukrászdában, a megboldogultak között. Ezért nem hívlak mobilon, nem írok e-mailt, hanem kézzel írt levelet. Legyek kézzel fogható emlék Neked.

De lehet, hogy nem leszek a koronakirálynőd, élek, s néhány hónap múlva, vagy egyelőre a Beláthatatlan Időn kívül, majd kinevetjük a Halált.

Drága kis Unokám!

Szörnyű, amikor esténként a társalgóban nézzük a halottak számát. Szörnyű azt nézni, hallani, hogy ma ennyi a megbetegedettek száma, és ennyien haltak meg. Másnap meg, hogy még többen. Nincs a halottaknak nevük, persze a személyiségi jogok miatt, nem mondhatják be, hogy meghalt 83 évesen Kovács Juliska néni az X meg Y időszobában. És akkor mondják, hogy az elhunytak többsé-

ge súlyos, krónikus betegségekkel küzdő idős ember. Van itt egy férfi, Géza úrnak hívják. Elegáns, öltönyben jön le minden este a vacsorához, aztán kiül az erkélyére, megiszik egy konyakot, és elszív egy fél szivart. Nagyon jó svádájú ember. (Titokban tudtam meg, hogy sajnos fiatalabb nálam. Jaj! Miket írok én neked.) Ő szokta mondani, amikor bemondják, hogy többsége beteg, idős ember, hogy hulljon a férgese! Nem haragszunk rá. Aztán a csajok átkapcsolnak valamelyik sorozatra, amelyikben nincsenek halottak, a férfiak egy része kártyázik, én meg visszavonulok olvasni. Még jó, hogy hoztál egy tucatszini könyvet, meg csokit. Olvasni jobb csokival, a csokit meg unalmas magában enni. Azért nem hittem volna, kisfiam, hogy igazad lesz, karanténba záródik a fél világ.

Hát így élünk most itt, Lacikám, Isten védőfalai között.

Tudod, ezt még Anyád mondta, hogy Isten védőfalai, amikor helyet kerestünk nekem, a halála utánra. Mert halála előtt gondoskodott rólam, nem akart rád hagyni. És valóban olyan ez a hely, mintha tényleg Isten falai védenének. Mellettünk a templom meg a paplak, Gideon atya bi-

rodalma, tényleg olyan, mintha egy védett kolostorban lennénk. Jó anyád sem gondolhatta, hogy egyszer bezártságunkkal védekezünk majd a külvilág ellen. Mert nem mi vagyunk betegek, hanem a világ.

Drága Kisfiam!

Ne aggódj értem.

Itt nagyon jó helyen vagyunk.

A múltkor Amerikából jöttemet játszottunk este. Géza úr amerikai kubaiszivar-csempész volt, őt nem találtuk ki. Engem könnyen kitaláltak. Koronavírus-járvány alatti éjszakai nővér voltam, igaz, egy kicsit vicces volt, hogy felvettem a Lacika által nekem ajándékozott Burger King-es koronát. No de Piroska? Szerintem kezd megzakkanni a bezártságtól. Hófehér hálóingben jelent meg. Nem fogod kitalálni. Gyümölcsöltő Boldogasszonynak öltözött. Mondtuk neki, hogy az nem egy mesterség, hanem a templomunknak meg az időszobának a neve, de ő csak hajtogatta, hogy őt Gábrriel arkangyal küldte, sőt ő maga Gábrriel arkangyal, és jó hírt hozott ebbe a kaotikus világba. Eddig azt hittük, hogy valami vicceset fog csinálni, mert Piroska a legviccesebb csaj az otthonban, de nemhogy vicces, hanem egészen

félelmetes volt. Van egy hölgy, Marikának hívják. Csendes, istenfélő asszony. Na, Piroska őt találta meg. Főlé hajolt a bő fehér hálóingjében, mondta, hogy ő Gábrriel arkangyal, és elkezdte kántálni, hogy ne félj, Mária, mert kegyelmet találtál az Istennél! Íme, fogansz méhedben, és fiút szülsz, akit nevezsz Jézusnak. A csajok valóságban megrémültek, Margitka hívott két ápolót, őket vetettek véget az egész borzalomnak. Szegény Marika! Gondold el, fiam, hetvennégy éves. Max. a lelkében kerülhet áldott állapotba.

Laci!

Már egy hete nem folytattam a levelet, valamilyen mélységbe és nyugalomba kerültem. Egyre többet gondolok a halálra és Istenre. Tegnap megint bementek, hogy újabb tizenkilenc halottat regisztráltak. Nem azt mondják, hogy ember, hanem hogy halott. Tudod, hogy soha nem politizáltam, egész életemben szorgos kis hangya voltam, aki nem perelt az anyakirálynővel, de ez, hogy az öregeket lassan embernek sem tekintik, csak valami rossz, kényszerűen felesleges lénynek, ez szörnyű.

KÖZÉP-EURÓPAI VÁROSOK ÉS VÁRAK FEJLŐDÉSE

Nagy Kiserős Melinda

A mohácsi vész utáni másfél évtizedben egyrészt a korábbi építészeti központok tevékenysége folytatódott, másrészt új centrumok is kialakultak, amelyek már az 1541 utáni késő reneszánsznak váltak meghatározóivá.

A humanisták szerint az új házak az olasz épületek szimmetriája alapján épültek. Több magas rangú budai a házának építésével 1500-tól itáliai mestert bízott meg. (Szapolyai) I. János király építész, egy itáliai hadmérnök a budai királyi palota erődítésrendszerének déli részét fejlesztette tovább, majd ugyancsak ő építette ki az erdélyi Szamosújvár (Új Bálványosvára) szabálytalan négyszög alaprajzú olasz bástyás várát.

Míg az ország középső területein a XVI. század elején a királyi műhely hatása nyomán mindinkább elterjedt a reneszánsz, az ország peremvidékein és a városok nagy templomépítkezésein még mindig a késő gótika stílusa volt az uralkodó. Erdély déli részén, a Szászföldön a XV. század második felének mind gyakoribb török betörései miatt alakult ki egy új épülettípus: a templomerőd, ahol veszély esetén hosszabb időre egy egész település lakossága menedéket találhatott. A szász evangélikus püspöki székhely, Berethalom késő gótikus temploma e típus legmonumentálisabb emléke. Az 1500-as évek elején épült háromhajós csarnoktemplom külső falain lőrészzerű ablakok nyílnak. Az épületet tornyokkal megerősített támpilléres falrendszer veszi körül. A szász területek építészeti központja Nagyszeben volt, amelynek plébániatemplomát 1471–1520 között a déli oldalhajó feletti új, csillagboltozatos karzattal csarnoktemplommá alakították át.

Az egységes késő gótikus templomterek legjelentősebb példája a nyírbá-

tori és kolozsvári emlékek mellett a szegedi alsóvárosi obszerváns ferences templom.

Perényi Péter a mohácsi csata után szerezte meg elesett Pálóczi unokaöccse birtokát: Sárospatakot, ahol nemcsak hatalmas lakótornyot emelt, de a városmagot is bástyákkal és erősített fallal vetette körül. Az építőmesterek eltanulták a mesterséget, Bécsben vagy Franciaországban, majd később más európai városban, például Prágában vagy Budapesten önállóan, saját csapatokkal építették az épületeket.

A legkorábbi ismert magyarországi kőfaragócéh a budai volt, amelyet 1481-ben említettek először, a pestit egy évvel később. Ezért nagy jelentőségű a kolozsvári *lapicidák* 1525 decemberében kelt céhlevele. A céh tagjai szász és magyar mesterek voltak, de olasz mesternév is fennmaradt. Az okmány világosan két részre osztja a céhtagokat: lapicidákra (akik a kő finom megmunkálásához is értenek, de falat is rakhatnak) és a hangsúlyozottan alsóbb rendű murariusokra, akiknek csak a falazáshoz van joguk.

Az 1520-as évektől igen nagy jelentőségre tett szert a kolozsvári céh: mintegy másfél évszázadon át szállítottak reneszánsz ornamentumokat Erdély építkezéseire. Anyaguk a város környéki bányákból származó, jól faragható homokkő. A céh tevékenységének elsődleges színtere a kolozsvári négyzet alaprajzú főtér volt, ahol az 1530-as évektől egymás után épültek a reneszánsz nyíláskezetekkel ellátott polgárházak. A legjelentősebb egy kolozsvári plébános, erdélyi püspöki vikárius otthona volt, amely 1534–1541 között épült fel. Egyemeletes homlokzatát a földszinten szegmensíves kapu, valamint egyenes szemöldökpárkány-

nyal lezárt, az építető címerével díszített kőkeretes ablak törte át.

1525-ben Bakics Pál szerb vajda át-pártolt a törököktől, és Ferdinánd királyhoz csatlakozott, ennek fejében kapta meg a Pécs közelében fekvő Márévárt. A hosszúkás, ötszög alaprajzú, gótikus hegyi vár egyemeletes palotaépületét 1526–1533 közt építették át, reneszánsz stílusban. Homlokzatain dekoratív, nyomott arányú kőkeresztes ablakokat helyeztek el, nyugati homlokzata elé loggia, illetve az északi oldalon zárt erkély készült. Belsejében díszes félköríves, egyenes szemöldökpárkánnyal lezárt ajtókeretek, kandallók kaptak helyet. A rozetás, növényi díszes, címeres faragványokat stílusuk alapján a pécsi műhely faragta.

Mátyás király humanista neveltetésében fontos szerepet kaptak az ókor és középkor hősi katonai cselekedetei. Az 1460-as években sokszor a Délvidéken a török ellen harcoló Mátyás figyelme érthetően fordult kora hadiépítészeti eredményei felé, 1465-ben Rimini uralkodója, Alberti megbízója küldte el neki Valturio haditechnikai tanácsadóját. 1458–1459-ben Nándorfehérvárt „illőbb épületekkel” erősítette meg, valamint Jajcán, Szabácson és Szendrőn is építkezett. Ekkoriban tűntek fel az első itáliai építésszek és építőmesterek Magyarországon: 1466-ban öt milánói kőművesmester dolgozott ott, Mátyás 1465-ös meghívására két év múlva érkezett Magyarországra a milánói herceg, Francesco Sforza bolognai hadmérnöke, aki fél évet töltött ott (minden bizonnyal szintén a déli végek várépítkezésein), 1469-ben pedig Paschoe Michelievich, Ragusa (Dubrovnik) főmérnöke vett részt Mátyás várépítési munkáiban. Amikor

1474-ben a király belépett az itáliai *Leggába*, a pápával, Aragóniai Ferdinánd nápolyi királlyal és más magas rangúakkal került szövetségi viszonyba, amelybe beletartozott a szolgálatukban álló hadmérnökök, építésszek cseréje is.

Mátyás és Beatrix esküvőjekor (1476) sok itáliai érkezett Budára. Nápolyi tartózkodása alatt került kapcsolatba a trónörökös Aragóniai Alfonz humanista körével, amely a műpártolás kérdéseivel is foglalkozott, az arisztotelészi morál szemszögéből. Szerintük az uralkodó erkölcsi kötelessége az építészet és a művészetek támogatása.

Mátyás könyvtára, a *Bibliotheca Corvina* – az építészet mellett – a legfontosabb eredménye, 1000 körüli kötettségével az egyik legjelentősebb könyvtár volt Európában. A legtöbb corvina Budán és a firenzei könyvkészítő műhelyekben készült. A könyvtárban megvolt Vitruvius építészeti traktátusa éppúgy, mint Alberti tíz könyve az építészetről.

Az itáliai reneszánsz architektúra magyarországi befogadását megkönyvította az az Alberti által is megfogalmazott elv, mely szerint az épületek egyrésztől önhordó építészeti tagozatokból, azaz párkányokból, nyíláskezetekből, függőleges tagolóelemekből, másfelől a kitöltő szerkezeti falból állnak. A magyarországi céhes rendszer relatív gyengesége és az uralkodó erős hatalma tette lehetővé, hogy (más, építőtevékenységben fejlettebb országokkal, például Ausztriával, Franciaországgal szemben) itt igazi *all'antica* építészet jöjjön létre az itáliai mesterek – az ornamentumok kifaragói – és a hazai kőművesek – a *structura* készítői – együttműködésével.

Mátyás fő építésének tevékenységéről ezt írták: A magyar király szolgálatában állva készített neki palotákat, kerteket, kutakat, szentélyeket, erődöket és fontos falazatokat, díszítésekkel, intarziákkal, megmunkált mennyezetekkel és hasonló dolgokat. Az 1479-től egy évtizeden át Budán munkálkodó itáliai mestercsoport tagjai nyilván cserélődtek, és az állandó tagok is időről időre hazatérhettek, mégis feljegyzett mesternevekkel teszi megfoghatóvá az enyészett, csak töredékeiben fennmaradt, hatalmas építkezéseket. Fontos okirat Johannes Grubanich lapicida 1487. december 1-jén Budán kelt végrendelete és a végrehajtásáról egy sebenicói (Šibenik) irat, amely Budán dolgozó dalmát kőfaragó társairól tudósít. A csoport idekerülésében talán fontos szerepet játszott a zárai (Zadar) Antonius de Jadra, Mátyás udvari káplánja és Beatrix királynő gyóntatója. A dalmát lapicidák korábban a Velencei Köztársasághoz tartozó Trauban (Trogir), Spalatóban (Split) és Sebenicóban dolgoztak, és itt a régió egyik vezető művészeinek hatása alatt álltak.

Mátyás építészeti mecénásságának legkiemelkedőbb teljesítménye a budai királyi palota döntően reneszánsz stílusú átépítése volt. Ebben először, az

Íves (Magyarkanizsa, 2020. 02. 29.)

esszé

1470-es évtized elejétől a már említett késő gótikus modorban dolgozó műhely vett részt, majd valamivel később, az 1470-es évek végétől a reneszánsz *bottega* is bekapcsolódott a munkákba, sőt az irányítást is átvette. A budai Várhegy déli részén álló épületegyüttes az 1541 utáni török uralom, főként pedig az 1686-os visszafoglalás során nagyrészt elpusztult, csak a díszudvar nyugati szárnyát és a *Cisterna Regiát* (Albrecht-pince) foglalták bele az 1715–1724 közt Hölbling János és Fortunato de Prati tervei szerint épült első barokk palotába. Sok más, csak maradványokban fennmaradt középkori emlékünkhöz hasonlóan igen nehéz feladat képet alkotni Mátyás egykori rezidenciájáról.

A budai palota átépítése a második palotaudvar, az ún. díszudvar keleti részén kezdődhetett meg (ahol a Corvina Könyvtár két Dunára néző terme is helyet kapott), majd a déli szárnyban folytatódhatott, a palota legrégebbi magja, az ún. Anjou-palota északi részében. Az alapvetően belsőépítészeti munkák modellje a firenzei *Palazzo Vecchio* 1469–1480-as évek közötti átépítése lehetett. A palota termeiben gazdagon faragott oromzatos ajtókeretek, intarziás ajtószárnyak, aranyozott, plasztikus párkányok és kazettás famennyezetek készültek. A Camicia-féle szerződésben említett firenzei intarziaasztalosok éppen ilyen munkákra voltak hivatottak. Így a budai palota említett részein a töredékek és leírások szerint új ajtó- és ablakkeretezések, berakások ajtószárnyak, majolikapadlók és aranyozott faragású kazettás famennyezetek készültek az

1470-es évek második felében. A déli szárnyba helyezhetjük a Bonfininél *di-etáként* szereplő termet, amely alighanem több helyiségből álló magánlakosztályt jelenthetett, háló- és lakoszobákkal, barátok fogadására szolgáló ebédlővel és esetleg az urbinói *Palazzo Ducale* mintájára *studiót*, dolgozószobát is magában foglalhatott. A *hellocaminosok* (loggiák) és *zeták* (fülkék) a napos délnyugati oldalon kaphattak helyet.

A nyugati szárny II. emeletének szabadon kialakított nagyobb belmagassága tette lehetővé a leírások alapján ide lokalizálható új, reprezentatív nagytermet, például a trónterem kialakítását. Ezeket minden bizonnyal kazettás sík famennyezet fedte. A Fontana metszet a szárny északi részére jelöli be a főlépcsőházat.

A reneszánsz árkádok egységes *all'antica* karaktert adtak az udvarnak, integrálták, egységes, új látványba foglalták a korábban eltérő periódusokban épült gótikus palotahomlokzatokat. A trapéz alaprajzú, így perspektivikus hatással is rendelkező díszudvar a reneszánsz építészet egyetemes fejlődésében is új állomás, a firenzei szűk kétemeletes palotaudvarok és az urbinói *Palazzo Ducale* tágas, de csak egyemeletes épülete után. Újdonság volt Budán az is, hogy balusztrádot ilyen nagy mennyiségben használnak. A díszudvar loggiasorának óriási hatása volt a hazai árkádudvarok elterjedésére, de példaként szolgált a Wavel belső udvarának kialakításához is: ennek medvánása, Zsigmond herceg és építész, Franciscus Florentinus is Budáról érkezett Krakkóba.

A budai királyi palota reneszánsz műhelye az itáliai reneszánsz sokféle régiójának művészetét magába olvasztotta: Toscanáét, Lombardiáét, Venetóét, Dalmáciáét. Az igen sok reneszánsz töredék faragásának minősége magas színvonalat mutat. A vörös márvány és budai márganyagú ornamentumok között ajtó- és ablakkereteket, címeres oromzatokat, kandallórészleteket, növényi vagy figurális díszítésű nyílászárókat, balusztradrészleteket, oszlop- és pilaszterfejezeteket, párkányokat találhatunk. Az enteriőrök pompáját a Mátyás-emblémekkel ellátott színpompás majolikapadlók, feliratos, növényi girlandos vagy másféle díszű ajtókeretek, intarziás ajtószárnyak, színes cserépkályhák, kandallók, falfestmények, festett üvegablakok, kárpitok emelték. A termeket általában aranyozott kazettás famennyezetek zárták le (a trónteremben ezeket lángoló tűzre helyezett üstök és könyvek, egy másikban farkukba harapó gyíkok és kígyók képei díszítették). A kazettás mennyezetek ettől kezdve igen elterjedtek, és évszázadokon át népszerűek voltak Magyarországon.

Budán a késő gótikus műhely ugyancsak folytatta munkáját párhuzamosan a reneszánsz *bottega*val. 1486 körül készült a *Corpus Christi*-oltárfülke, s a kápolna több új (köztük nyilván reneszánsz) berendezési tárgyat is kapott, 1489 novemberében ide kerültek Bajazid szultán ajándékaiként Alamiznás Szent János ereklyéi is. A két műhely nem dolgozott teljesen elszigetelten, ismerünk olyan tagozatokat, ahol a reneszánsz profilok gótikus módon metsződnek át a sarkokon.

Valószínűleg a budai Várhegy nyugati lejtőjén, a királyi rezidencia alatt, de kőkerítésén belül emelkedett a *Villa Marmorea*, amelyet Bonfini leírásából ismerünk. A magas ajtókkal és ablakokkal áttört épületben ebédlő és hálószoba is helyet kapott, melyeket faragott mennyezetek fedtek. Kert felőli oldalán loggia húzódott, előudvarát bronzkandeláberes balusztrád övezte. Magas tetőzetét aranyozott rézlemezek borították. Az épület körül szabályos itáliai reneszánsz kertet alakítottak ki, labirintussal, mértani formákra vágott fákkal és bukszusokkal.

Jóllehet Mátyás legfontosabb építkezéseinek színtere Buda volt, az ország más területein is emelt vagy átépített épületeket.

A budai királyi késő gótikus műhely dolgozott (kiegészítve egy reneszánsz stílusban működő kisebb mestercsoporttal) a visegrádi királyi nyaralópalotán is, amit megmagyaráz az a tény, hogy ez is a budai udvarbíróhoz tartozott. A XIV. században az Anjouk idején kiépült, gyönyörű fekvésű, a Dunára néző hegyoldal lejtőjén elhelyezkedő, a terep adottságait maximálisan kihasználó visegrádi királyi rezidenciát az 1470-es évek második felétől az 1480-as évtized első feléig terjedő időszakban építtette át Mátyás. A nyugati, útra néző, címerekkel díszített, hatalmas zárt erkélyt is magában foglaló szárny, az alsó fogadóudvar kétszintes, gótikus árkádsorának kiépítése, valamint a hegyoldali, lépcsőkkel összekötött teraszok rendszerének továbbfejlesztése alapvetően nem változtatta meg az addigi építészeti együttest, de még reprezentatívabbá tette.

folytatás az 1. oldalról

novella

Ficsku Pál

Mintha imádkoznának azok, akik soha nem imádkoztak, azért, hogy tűnjünk már el a földről. És pont azoktól vonják el a lelki támaszt, akiknek szükségük lenne rá. Miért kellett bezárni a templomokat? Sokat beszélgetünk itt bent Istenről, Jézusról. Az erődünkön kívül szüneteltetik a misézést. Nekünk jó, mert ugyan lehet, hogy rendeletellenes, de Gideon atya rendszeresen miséz, vagy talán nem is mise az, hanem csak olyan beszélgetés. De az atya is olyan furcsán viselkedik. Még éppen elmúlt negyvenéves, de a múltkor is azt mondta, hogy magára veszi a tizenkilenc elhunyt ember bűneit. De hát milyen bűneik lehettek? Az, hogy öregek, betegek, és otthonban laknak? Na mindegy. Ha túléljük, egyszer ki kell ezt beszélnünk.

Egyre többször gondolok a halálra. Nem az enyémetre, hanem az apáéra.

Vajon hány ember élte meg olyan plasztikusan az apja halálát, mint te, Kisfiam?

Hat és fél évig ápoltad az amputált lábával, az utolsó háromban pelenkáznod is kellett, volt úgy, hogy éjszaka is. Néha én is hallom azt a jajongást itt bent, és hány ezer nővér hallja még éjszakánként? Aztán eljött az utolsó nap. Már a vénáját sem találták, ott ültél a rohammentőben, fogtad az egyetlen lábát, kérdezted, jól vagy, bólintott, jól, aztán eltűnt egy vizsgálóban, áttolták egy üres kis lyukba, ahogy mesélted, ott feküdt, anyád fölöttem a homlokát, te fogtad az egyetlen lábát, rajta volt az oxigénmaszk, de a cső végén nem

volt palack. Kirohantál, hogy hozzának már egy oxigénpalackot, mondták, hogy majd küldik, visszamentél, izzadt, apád csak nézett a távolba, mintha fehér vitorlákat keresett volna, aztán rúgott egyet, még egyet, a harmadikat is, és úgy maradt. Meghalt, mondta anyád. Még érezted, ahogy az utolsókat rúgta. Megjelent egy ápoló, kezében a palackkal, te meg csak annyit mondtál, tartsa meg nyugodtan másnak. Lacikám, ha látod majd ezeket a száraz pöttyöket a papíron, azok az én könnyeim.

De hogy valami szépet is írjak.

Ez a Géza úr egyre jobban járva nyon túli tekintettel néz reám.

Megkínáltam csokival.

Ölél és csókol szerető Nagyd!

Drága Kisfiam!

Mint észrevehetted, nem kaptad meg ezt a levelemet. (Persze hogy vetted volna észre, ha nem is tudtad, hogy írok neked, bár küldtem sms-t, hogy ne hívj, ne írj, majd én jelentkezem.)

Képzeld, teljes karanténban vagyunk, nem mehetünk ki, még levelet sem küldhetünk, mindenki eszeveszetten telefonál, de én tartom magam a szavamhoz.

Tragédia történt.

Meghalt Gideon atya.

A gyóntatófülkében találták meg, a bűnösök oldalán.

Fiatal volt még, nem volt krónikus beteg, Margitka szerint a boncolásnál nem találtak semmi rendellenességet, viszont volt egy nagy lyuk a szívében, aminek semmi magyarázata nem volt. És Margitka volt olyan ostoba,

Firhang (Óromhegyes, 2019. 08. 21.)

hogy ezt az Atyáért tartott virrasztás előtt mondja el. Azóta mindenki erről a lyukról suttog. Állítólag az emberek bűne távozott el onnan, és a bűnös lelkek súlyát már nem bírta el a szíve. Nem tudom. Lassan már én is mindennek hiszek.

Laci, ezután csak darabokban fogok írni. Nem tudom, van-e értelme még a történetek után az írásnak, vagy csak az Írásra hagyatkozhatunk. Szörnyű, hogy még mindig a krónikus öregekről beszélnek, és arról a pesti idősotthonról. Megkérdeztem Margitkát, miért nem hívja ki a tévéseket hozzánk, hogy megmutassák, lehet idősen is boldogan, biztonságban élni. A legtöbben leszavazták a tétét, szerintük a tévések már annyira otthon-

ban jártak, hogy ők is behozhatják a vírust. Egyre többen kezdenek félni a külvilágtól.

Bezzeg Piroska az alvilágtól meg a mennyektől fél. Van neki egy fekete kimonója, most abban járkal, és a János jelenéseiből olvassa az apokalipszist.

Kisfiam!

Végre vége.

Két hete nem írtam, de végre vége. Kimehetünk.

Gyertek szombaton Lacikával. Bemutatom Gézát is (letegezöttünk). Még soha nem evett hamburgert. Menjünk el a Burger Kingbe. Utána meghív minket fagyira vagy egy rigójancsira.

Várlak és öllelek benneteket.

A Túlélő Nagytok.

vers

Toldi Rita

Valami régi valami új

siettem
de elsápasztott a koravén alkonyat
fanyar ízeivel húzta rám a redőnyt
mit sem törődve velünk
heves volt és lehetetlen
félelmetes sötétség dobogott a mezőkön
zizegő nádasokban csiklandozott minket a szél
gyémántégbolt alatt fekdüztünk tehetetlenül
amíg el nem kapart minket a rémület

süllyedtem
tengermély gondolatok sötétjében
magamhoz szorítottalak
izgatottan kuncogtál
apró kezeid végigtáncoltak a nyakamon
még most is hallom a nevetést
a boldogság nevetett
sosem voltam még olyan elégedett

fáztam volna nélkülöd
szemedben békés melegség
játékos és önfeledt
zsibongás töltötte be a koromfekete érzéseket

lassan felébredtem
karomba fontam az életet
a létezés első sugarai árasztották el az arcodat
nem először láttalak
de minden reggel félelmetes
apró lélegzetvételeiddel nő nagyobbra a világ
láttalak már de ez valami új
apró testrészeidbe veszik a tekintetem
megmentettél a magányos alkonyoktól
a nevetés nélküli monotóniától
már nem sietek
nem süllyedek
megmentettél önmagamtól.

(vad)Nyugat

élénkülök
apránként felszárad ami beázott
kettétört érzéseim végül új utat találnak
egy menekülőt a viharból
te azt gondold jó nekem
mindig azt mondtam szeretem az esőt
te azt gondold jó nekem
mert mosolygok
már én is elhiszem
ezerarcúan emberként
nyelvekbe veszve bezártan
mosolygok
közben kínokkal érlelem a holnapot
várok ha van mire
félek mert van mitől
nem sírok pedig van miért
hiányoznak az illatok a pékségekből
anyám konyhájából a sült szalonna
apám nyelvéről a kiejtés
a honvágy rongyos ruháit foltozom
a magány megkoronázta önmagát
hideg lett és indulatos
lassú mozdulattal vágom el a torkát
közben szívverésem egyre hangosabb
nemsokára beleszagolhatok a hajadba
Délvidék!
nemsokára táncolhatok a cipődben!
nemsokára kortyolhatok belőled!
addig erőt ad a tudat
hogyan jól vagy
élénkülök ahogy várom
terpesztő melegséged sóhaját
most nádszálvékony perceimben
félárnyékos arcomról elsöpöröm a rossz érzést
itt vagyok félúton
egy házakkal teli dombon
mégis néha sivatagnak érzem
oly nyugodt oly mély oly csodás
és oly idegen annyira vad
igazi vadnyugat.

Angyalka (Zenta, 2019. 05. 12.)

Bence Lajos

karant-vers. Vers Karantán-karanténomból

(Egykori barátainknak, D.-nek és T.-nek)

Elinduljak, vagy ne? – mindjárt
itt az elején a dilemma,
amikor a szlovén óhaza legszéléről
indulni készültem a soros irodalmi
karavánra, a vajdasági Zentára,
amikor a nem létező határt
mindkét oldalról lezárták.
Majdhogynem megkönnyebbüléssel
fogadtam, mondván, nem kell
az idegbajos „bagázs-bagázs”
firtatóknak a szemébe nézni,
a valutacsempészség gyanúja miatt
a tapizást elviselnem,
egyenruhástul, ha nő is volt
az illető, duplán undorodást
színlelnem, s hosszasan
sóvárognom az elkobzott
pénz után.

Hát akkor kezdjük el a
Karantán karanténverset:
melyhez az ihlet ki tudja
honnán, de éjfél után,
az első álmom után jött egy
hajnalban, landoló hír
formájában, átvágva a bácskai
rónán, az alföldi ébredező
akácson át, megállván
Petőfinél, Kiskőrösön,
áthatolva a zalai kód birodalmán,
megállván a kihalt Egerszegen,
de mégiscsak itthon ért.

Írjátok, különben sem célszerű
útra kelnem, mert a szerb határ
úgyis zárva (lesz), s akikkel
találkoznál, úgyis izolációt
hirdettek a megosztottság
következményeként, a D. és T. között
továbbra is dúló, sokak szerint
csak amolyan PR-látszat-harc,
már egykori közös barátainkra
is fújnak, kimondva, „ha vele
továbbra is, akkor veled én
már nem”, s más rágalmak
öngerjesztő hevületében...

Szóval (hát mivel mással
lehetne) – visszafordulva
a határról, önmagamba fordulva,
az embargós idők jutnak eszembe,
amikor derékig érő hóban siettek
a magukat jobb és bal latornak
képzelő, mára már volt
barátaim, hogy eljussanak háborús
időkben a közös barátjuk, Sanyi
(Szúnyogh) élesztgetése kapcsán
rendezett emlékünnepra.

Akkor már sejthettétek, soha
semmi nem lesz úgy, mint előtte
– fax. Sanyi, mennyit csavaroghattunk,
bolyonghattunk volna még együtt –
mondogattatok sűrűn, felidézve
a muravidéki noha és Pali bácsi
megjegyzését a vajdasági emberre
nem jellemző puhányságukról,
esetleg a jó öreg, egykori
kocsmárosnak szervezetükben
titkos betegségre utaló,
pimaszkodó célzásait.

A cinkos karantén és a
fogadási készség
hiányára gyanakodva,
egy régi áthallás is kapóra jött,
(ha nem jöhetsz, gyerekem,
ráérsz ám ősszel
vagy a jövő nyáron stb.),
önmagam nyugtatására,
hogyan előbb-utóbb Kishegyes után
talán Bácsföldvárra,
sőt Muzslyára is eljutok,
ja, meg Székelykevére...

Kitekintek hát Karantán
karanténom ablakán, belenyugodva
a megmáshíthatatlan sors akaratába,
konszolidált kánonomba süllyedek
vissza, a „lesz még így sem”
újabb, kétes reményvesztett
reményében...

MARKÁNS FÉRFIARC, MÉLYÜLŐ BARÁZDÁKKAL

Patak Márta

Először gyógyszert szedett be. Azt halottam, aki meg akar halni, az úgyis meghal, más, aki csak a figyelemkeltés miatt csinálja, az arra azért vigyáz, hogy lehetőleg ne haljon meg, úgyhogy kicsit én is megnyugodtam, nem lesz semmi baj, ezt mondtam is neki, még ott a kórházban. Éppen akkor tért magához, amikor bent voltam nála.

Mesélt, kezébe temette az arcát, aztán egészen váratlanul elkezdett sírni, rázta a zokogás, könnyek nélkül, ahogyan férfiak sírnak, ritka alkalmakkor, amikor igazán nagy bánat éri őket. A kocsmaszatnál ültünk, a törzshelyén, azóta is bejár, azt mondja, kicsit kevesebbet iszik, mert most hamarabb megárt neki. A lelki nyomás, gondolom, de nem mondom neki, csak bólintok, mintha tudomásul venném.

Nem akartam én rosszat neki, dehogyan, csak szerettem volna, ha él, akkor is, ha ennek talán épp az ellenkezőjét mutattam neki, nem voltam eleget otthon, nem becézgettem, nem kedveskedtem neki virággal, bonbonnal, bármi mással, amivel nőket szokás magunkhoz édesgetni, mert olyan méltatlannak éreztem volna. Húsz évnél többet leltünk egymás mellett, úgy gondoltam, erre már semmi szükség nincsen, e nélkül is tudja, hogy szeretem, minek ilyesmire fölösleges pénzt költeni, mikor úgyszólván soha elég. Mindennap, amikor leszálltam a buszról, úgy kanyarodtam el errefelé, hogy ma, ma végre pontosan ki-gondolom, mit fogok mondani neki, mi-helyt belépek az ajtón, milyen kedvességet, amiből érzi, akárhogy is van, nagyon fontos nekem, nem tudnék nélküle élni, félelmeim vagyok nélküle, ilyesmiket. Aztán sose úgy történt, ahogy elterveztem, mindig akadt itt valaki, aki eltérített eredeti szándékamtól, én meg hamar el is felejtettem, miért is jöttem.

Megint kezébe temette az arcát, most nem sírt, csak sóhajtott egy mélyet, aztán jó darabig hallgatott. Nem szólaltam meg, nem akartam kérdésekkel megakasztani, hagytam, hadd jöjjön ki belőle, amit mondani akar. Nem sürgettem,

hiszen azért jöttem, hogy meghallgaszam, és ha tudok, valahogy segítek neki feldolgozni a felesége halálát, aki öngyilkos lett. Semmit nem kérdeztem, akkor sem, amikor leültem vele szemben, és belekortyoltam a vodka-tonikomba, mert azt kértem, vodka-tonikot, talán hogy ne érezze magát olyan egyedül az italával.

Az arcát figyeltem. Hosszú, keskeny feje, kimondottan markáns vonásai, enyhén vastag ajkai, mind, mind a régi, az a jellegzetes vonal az orrától lefelé, egész az álláig, még nem különül el nagyon, de már látszik, hogy hamarosan mélyülni fog, és szinte körbe lehet majd rajzolni, mert egyszer csak összeér az álla fölött húzó mély barázdával. Világosbarna haja is őszül már erősen, világos szeme is ugyanolyan, hol kéknek, hol zöldnek látszó, az egyikben mintha sötétes foltot vélnék fölfedezni, nyilván valami kezdődő betegség jele, íriszdiagnosztika kellene hozzá, az meg tudná állapítani, micsoda, én azonban átsiklok rajta, de nem marad előttem észrevétlen, mint ahogy az sem, hogy az orra mennyire hegyes, mennyit nőtt, szinte kiböki a végét a két pici csont. És még az is feltűnik rajta, hogy mennyire sápadt. Biztos csak most, hogy ekkora tragédia érte, nyilván nem volt eleget levegő. Ha egész nap az irodában kuksol, munka után már nincs ideje, hogy a szabadban legyen, pláne hogy focizzon, pedig focizott, valamikor aktívan játszott, centerhalfot a kerületi öregfiúkban, ezt tudom, mert ezt még mesélte, mielőtt jó tíz évre szem elől tévesztették egymást.

Nem mondom ki a nevét, leírva még most is olyan lenne, mintha valami titkot árulnék el vele. Gimnazistaéveim titkos szerelme, egész életemben elkísér, de időközben mintha lemaradt volna önmagától valahol az emlékeimben, pontosabban tudom, látom, a saját szememmel látom, hogy ez a férfi már nem ugyanaz a férfi, aki azelőtt volt, ezért is fura érzés erről beszélnem, mikor most nem is ez a legfontosabb kérdés, hanem a felesége, a halott felesége, akit tegnapelőtt temett el.

Meg se próbáltam fölfedezni benne egykori szerelmemet itt a kocsmaszatnál. Ha álmomban megjelenik, mindig ugyanúgy jelenik meg, ahogyan ott, akkor, ahol és amikor véget ért a gimnázium. Leérettségiztünk, szétszéledtünk, majd sokáig nem tudtunk egymásról semmit, aztán egyszer véletlenül találkoztunk, akkor beültünk egy kocsmába, mint régen, csak én már nem Unicumot ittam, hanem sört, egy pohár sört, de azt is csak hosszas unszolásra, hogy ne igyon egyedül. Mint most, a vodka-tonikomat az ő felese után a korsó söre mellett.

Nem akartam én mondani neki semmit, dehogyan akartam utólag okos lenni, hogy sejtethette volna, a második kísérlet sikerülni fog, ha az első nem sikerül, biztos megpróbálja megint, aki igazán meg akar halni. Dehogyan mondtam én ilyet. Minek, gondoltam, úgysem változtat semmit a lényegen, a feleségét nem fogja feltámasztani, pedig ha tudja, már a jelekből következtethetett volna, hogy mire készül. Nem mondtam neki azt sem, még a legvégén sem, hogy jobb ez így, most már jó helyen van, vagy efféle közhelyet, ami igaz ugyan, de mégis olyan sután, olyan szerencsétlenül hangzott volna, hogy inkább csak ingattam a fejemet, izlelgettem a vodka-tonikomat közben, és nem tudtam, nem akartam félbeszakítani.

Mesélt. Hogy hogyan is volt, amikor mentek arra a bizonyos kirándulásra, nagyon készültek, már régóta készültek rá, és a felesége akart vezetni, mindenáron, azt mondta, annyiszor vágyott rá életében, hogy egész a horvát tengerpartig ő vezethessen, hogy most az egyszer engedje meg neki. Ennek már kilenc éve, és kilenc évet kellett utána szenvednie. Csoda, hogy egyáltalán nem hagyta el a józan esze, ezt se mondtam neki, csak gondoltam, mert elmesélte, hogyan volt, az egész balesetet, mert ő emlékezett rá, szakmai ártalom, ezt is mondta, hiszen mentőtiszt, világléteben balesetekhez járt eseti kocsi, megszokta az ilyesmit, azt is rögtön tudta, hogy náluk mi következik, mert ő el se vesztette az eszméletét. Éppen lassítottak, a határon jár-

tak, amikor beléjük rohant egy török kamion, a sofőr nyilván elaludt, mert nem is fékezett. Olyan szerencsétlenül gyűrte maga alá az autót, hogy hátul a két gyerek azonnal meghalt, a felesége meg deréktól lefele teljesen megbénult. Neki egy-két horzsoláson meg a sokkon kívül semmi baja nem lett.

Nem volt könnyű, gondolhatod. Azt hittem, rám szakad az egész világ, mikor hirtelen átsuhant bennem egy pillanatra, hogy mi történt velünk.

Úgy láttam, mintha hirtelen tovább mélyült volna az a barázda az álla fölött, és máris összeért volna a másik kettővel, amelyik föntről, az orra tövéből indul. Már gimnazista koromból is emlékszem jól erre a két markáns vonalra, de akkor még nem gondoltam, hogy egyszer majd ennyire élesen kimetszi az arcából azt a háromszöget.

Elmosolyodtam. Hirtelen, helyzethez nem illően, magam sem tudom, hogyan, de nem tudtam megállni, eszembe jutott egy barátunk, aki azóta messze jár, Amerikában lett belőle énekes. Ritka nagy tehetség volt. Olyan hangja volt, már mutató kamasz korában, hogy az egész iskola aulájában egy pissenést se lehetett hallani, amikor felállt a lépcsőre, hogy énekelni fog, a cappella, bármit, mindenki lenyűgözve hallgatta, még a legrosszabb diákokat is megérintette valami a hangjából, és nyugton maradtak, amíg ő énekelt. Ő is a vetélytársam volt, és ez csak jóval később derült ki. Most eszembe jutott, talán a vodka-tonikról, mert hosszú idő után egyszer vele is így vodka-tonik mellett beszéltem meg a gimnazistaéveinket, amikor még számára nem volt egyértelmű, hogy a fiúkat szereti, meg talán küzdött is ellene.

Csapongni kezdenek a gondolataim, megint felötlik bennem, amit réges-rég dédelgettem magamban, hányszor, de hányszor próbáltam elképzelni, milyen lenne, ha holnapról együtt élnénk mi ketten, ő meg én, a hajdani titkos szerelmem meg én, milyen lenne, ha teljesülne a régi vágyam, és vele lehetnék, mindennap, elválaszthatatlanul, mert akkor régen ezt kívántam, én ostoba, azt hittem, az maga a boldogság, ha valakivel együtt lehetek a nap huszonnégy órájában, de hát az ábrándos kamasz elme már csak ilyen, idő, nem is sok idő kell hozzá, hogy kiderüljön, illúzió az egész együttélés. És most mégis erre gondolok. Nem tudom, miért, de hirtelen ellágyulok, pedig még csak nem is mondhatom, hogy az ital teszi, a második vodka-tonikom, ennyi azért nem szokott megártani, de valahogy mégis ellágyulok, küszködöm kell a könnyeimmel, annyira meghatódom a gondolatától. És ő miközben meséli, hogyan találta meg a feleségét a második öngyilkossága után, kivérezve, miután biztos, fájdalommentes módját választotta a halálnak, késsel összeszurkálta magát, hiszen nem érezte, deréktól lefelé béna volt, jól megválasztotta az időpontot is, amikor ő éppen huszonnégy óras szolgálatban volt, és a gondozóját is hazaküldte, miközben ezt hallgatom, lassan, érzem, ráncolom is a homlokom, ez, tudom, annak a jele, hogy úgy teszek, mintha erősen figyelnék arra, amit mondanak, de közben egész másra gondolok, hogy milyen lesz majd vele. Szinte látom magunkat gimnazistaként, szaladunk egymás felé, mint a rossz filmekben, és így ér véget a jelenet, ezzel a záróképpel.

Artézi (Zenta, 2020. 01. 02.)

„VASSZEKÉR” ÉS FEJLŐDÉS

Dr. Mészáros Zoltán

(másodjára)

A történelemben vannak bizonyos struktúrák, viselkedési módok, elképzelések, amelyek időről időre visszatérnek. Valamikor – már nem él senki, aki emlékezne rá – Szabadka kitüntetett pontját képezte egy vasúti hálózatnak. Itt kereszteződött a Nagyvárad–Fiume és a Budapest–Zimony vonal. Aztán voltak háborúk, és még sokan, akik azt akarták, hogy Szabadka a perifériára kerüljön, de a város és a magyarság „küzd, keres, talál s nem hagyja magát”.

Vasút nélkül mit ér a tér?

A washingtoni székhelyű Worldwatch Institute 1987-ben azt írta, hogy a jövőben a közúti hálózaton történő teher szállítás át fog csoportosulni a vasutakra. Érveket is felhoztak. Az ilyen szállítás tisztább, nagyobb tömegű árut lehet vele mozgatni, és legfőképpen olcsóbban. Jólslatuk mindazonáltal nem vált be, ehelyett az autótutak és a nyerges vontatók (a kamionok) végzik a szállítás legnagyobb részét, és úgy tűnik, kevesen értik, hogy a vasút normális működése életkérdés. A Worldwatch Institute szakértői bizonyára azt kihagyták a számításból, hogy a vasút esetében több a be- és kipakolás, így több emberi munkaerő szükséges, amivel mindenhol spórolni akarnak, ezért egyszerűbb a teherautó-forgalom, pedig a lélek, az értelem és az érzelmek is a vasút mellett szólnak. A vasút része az infrastruktúrának, sőt az egyik alapja, hiszen 5G-vel nem lehet leszállítani még 1 gramm búzát sem. Az a jó infrastruktúra, amelyben a különféle technikáknak és technológiáknak megvan a helyük, így a vasútnak is. Mégis 1920 óta a vasút és vele Szabadka perifériára tolódása történt, egy infrastruktúra lebontása, azoknak a kapcsolatoknak a leépülése, amelyek Szabadkának fontosak.

A vasút gyorsan terjedt, néhány évtizeddel a feltalálása után már komoly gazdasági tényezővé vált, és ezt értették az egykori Habsburg Birodalomban is, hiszen a Kárpátokból a szenet vasúttal kezdték a mai Vajdaságba, pontosabban Versecré szállítani. Ez csak a kezdet volt. A majdani Vajdaságban Európa egyik legsűrűbb vasúthálózatát építették meg, mintegy 1700 kilométer hosszúságban, és Szabadka a vasútépítés metszéspontján állt.

A vasút nemcsak a gazdasági cserét segítette, hanem az emberek közötti kapcsolatot is, és mindezt igen gyorsan természetes állapotnak

vették, holott korántsem volt az. A természetes állapotot a mocsarak, földes utak jelentették, és az emberek alig tudtak 30 kilométert megtenni egy nap alatt, miközben ki voltak téve az időjárás szeszélyének vagy egyéb veszélyeknek. A vasút a gyorsaságot, a divatot, a megfizethetőséget hozta el, másrészt lehetőséget teremtett. Mégis szétkapcsolták őket önző megfontolások és – mondjuk ki – butaságok miatt 1920 körül.

Józan paraszti ésszel is belátható, hogy Szabadkának szüksége van vasútra, és ezen is múlik, hogy Európa leszakadó régiójává válik, vagy a fejlődés fősodrában talál magának helyet. Márpedig az, hogy át fog rajta haladni a gyorsvasút, a szárnyvasutak kérdését is felveti. Erről készített dokumentumfilmet a VM4K.

A proaktív ősök

A vasút Szabadkára nem véletlenül érkezett meg, mint ahogy semmi más sem. Kitarító munkára és lobbizásra volt szükség már a szabad királyi városi cím elnyeréséhez is, sőt az azt megelőző mezővárosi jogállás megszerzésének is ez volt az útja.

A vasút Szabadkára juttatásának idején, 1849 és 1869 között a szabadkai polgármesterek és Szabadka képviselője az országházban, Czorda Bódog érzékelt, hogy a táj még infrastruktúra szempontjából nincs „kifejlődve”, és hogy sokkal több terméket tudna elszállítani, ha lenne vasútja, ettől függött ugyanis a térség versenyképessége. Nemcsak a tágabb környezetnek számított, hanem a város környéki kistermelőknek is, akik helyben adhatták el árujukat.

Így a polgármesterek (Flatt Endre, Lénárd Máté) is vasútban gondolkodtak. Már 1846-ban felmerült az ötlet, és 1863-ban a város képviselőiben Treffort Ágoston miniszternek Magyar Imre nemcsak a részletes építési terveket mutatta be, hanem a pénzügyi tervet is. Aztán 1864-ben elkezdődött az építkezés, majd 1869. szeptember 11-én befutott az első vonat. Több mint két évtizednyi kopogtatás, lobbizás után Szabadka végre része lett a nagy hálózatnak, amelyen a luxusvonal, az Orient expressz is áthaladt. A híres író, Graham Green már a perifériára szorult kisváros, Subotica vasútállomásáról írt, ahol nem siettek a vámolással, és a vonat meg értelmetlenül vesztegelt, ugyanúgy, ahogy a város is.

Az egykori városatyáktól megtanulhatjuk, mindig kell, hogy legyen terv, és nincs olyan helyzet, amikor a város

Részlet a filmből

érdekeit ne lehetne képviselni. A távoli Bécsben hűvösen fogadták a vasúti nyomvonal tervét, de a szabadkai politikai elit a várható fejlődés miatt ezt a hátrányt is áthidalta.

Görcs a gyomorban

Én már a határvárosi létre ítélt Szabadkán nőttem fel. Nem sok életerőt, inkább a város lassú elhalását láttam. Abból a gyorsaságból és pontosságból, amely az egykori Monarchiát jellemezte, semmit sem érzékelttem, csupán az ökrös szerkező módjára battyogó „ezüst nyilakban” utaztam, ahol időnként rám tukmáltak valami alkoholt a vámelkerülés végett. Utazás szempontjából a Milošević-rendszerben szocializálódtam, amely életem fontos részét satírozta be sötét színekkel (18 voltam, amikor hatalomra jutott, és 31, amikor távozni kényszerült). Ez azt jelentette, hogy nem lehetett számítani a vonatra, és ha jött is, elképesztő tömegjelenetek fogadtak. Ezért még ma is, ha várakozom valamire, érzem a gombócot a gyomromban. Valahogy nem tud elhagyni az, hogy Padé felé utazva három év alatt két esetben mondták Zentán, hogy nem megy tovább a vonat, még szerencse, hogy volt Zentán rokon, akinél alhattam. Aztán utaztam Szegedre is, úgy, hogy először 15, majd 20, sőt 50 perces késést mondtak be. Így mindenhova egy nappal az esemény előtt indultam, hogy biztosan odaérjek, hiszen szegény ember

fiának nem lehet autója. A Milošević-rendszer is véget ért, el lehetett kezdeni álmodni, de a vonatok továbbra is késtek.

A proaktív utódok (Dream Railway)

A proaktivitás lényege, hogy ne várd azt, hogy megtörténjen veled valami, hanem te idézd elő, hogy az történjen, amit szeretnél. Ezzel az életfelfogással léptek elő a szabadkai lokálpatrióták és politikusok, sőt az ország vezetőinél is elhintették a gondolatot. Egymásra talált a tudomány dr. Somogyi Sándor, valamint a politika Pásztor István személyében.

A vajdasági magyar politikai elit, azaz a VMSZ vezetősége 2000 óta a változáson dolgozik, ennek a célja, hogy Szabadkát a fejlődés fősodrába vigyék a perifériáról, és ne legyenek vakvágányok, sem valódi, sem átvitt értelemben. Az első világháború vége óta, leszámítva az 1941–1944-es időszakot, Baja és Szabadka között nem működik a vasút, pedig a lehetőség megvolt, az államok ellenségessége azonban vakvágánnyá tette ezt a vonalat. A másik oldalon a Szabadka–Szeged vasútvonal fejlesztése is fontos lenne, főleg a szerbiai részen, ahol a vonatok átlagsebessége még a 30 km/h-t sem éri el.

Trianon 90. évfordulóján azt kérdezték tőlem Hódmezővásárhelyen az előadásom után, hogyan oldható fel a trianoni trauma, erre én, kissé

tréfásan, de valójában véresen komolyan, azt feleltem: úgy, hogy működjön a tömegközlekedés az anyaország és a Vajdaság között.

Ha ma azt kérdezik, hogy van-e értelme a kisebbségi politizálásnak, akkor a válasz egyértelmű: van. Hiszen elő kell hívni a pusztulás erői helyett az életerőt, amely létrehozta azt a féltucatnyi határátelőt az elmúlt években. A kisebbségi politika állandó feladata, hogy napirenden tartsa a Baja–Szabadka–Szeged vasútvonal kérdését. A vágakból ugyanis úgy lesz realitás, ha először elfogadják az ötletet, majd a megvalósítási és a pénzügyi tervet, és végül gondoskodni kell arról is, hogy ne csak terv maradjon, hanem meg is épüljön, amit tervezünk. A kisebbségi politizálás eredménye a Zenta–Szabadka vasútvonal modernizálása, sőt tudjuk, hogy az a vasútvonal Beodráig és Nagyikindáig is eljut. Aztán Nagyikinda és Temesvár között is természetes lenne a vasúti összeköttetés. A határtérségi létből tehát ki kell szakítani Szabadkát és a magyarlakta vidékeket, ez a célja és értelme a kisebbségi politizálásnak, aztán meg el lehet majd jutni 2-3 óra alatt Belgrádból Budapestre, 40 perc alatt Zentára is, egy kicsit hosszabb idő alatt Szegedre, de a sebesség Zombor esetében is fontos, és az is, hogy Baja felkerüljön szellemi horizontunkra a vasút által. A „vasszekér” ismét fontossá vált, és eminens kisebbségi cél, hogy egyengessük az útját.

AZ ÉLET PEDIG MEGY TOVÁBB

A kertemben annyi cseresznye termett, mint még soha. A szünni nem akaró esőben úgy néznek ki, akár a műanyag gyümölcsök. A pirostól a halvány rózsaszínig játszik a színük. Híreket nem olvasok. Átugrom az új fertőzötték számát közlő információkat. Az autóm figyelmeztető lámpája jelzi, hogy elérkezett a szervizelés ideje. A lábam meg 33-asról egyszerre 35-ösre nőtt. Az önkiszolgálóban a lisztes polcokat taktikai manőverrel elkerülöm. Nem érdekelnek a pekingi piacokról szóló hírek sem. Nem bírom tovább, tényleg nem bírom. Mint a szemtelen piaci legyet, úgy hessegetem el annak gondolatát, hogy újra bezárva találhatom magam. Az állam négy fala közé. Még mindig fertőtlenítem a cipőmet. Kellemetlenül érzem magam az emberek között. Kerülöm a kávémeghívásokat. Amíg valaki mellett elhaladok az utcán, a védőmaszk alatt is visszatartom a lélegzetemet. Végre jött a villanyóra-leolvasó. A számla hihetetlenül magas. Esik. Még egy kis eső. Majd ismét egy kicsi. Egy sorozatot nézünk a Netflixen, amelynek előfizetője lettem a járvány ideje alatt, de igazán csak annak elmúltával kezdtük el nézni. Pattogatott kukoricát ropogtatunk. Megtörtént a második védőmaszkos nyiratkozás is. A második adag macskaeledel. Ez a karantén előtt vagy után történt? Az élet mindig két részre osztható. Mindössze attól függ, mi az aktualitás. Háború előtt, háború után, válás előtt, válás után, karantén előtt, karantén után, eső előtt, eső után...

Az élet pedig minden porcikájában ment tovább, a maga természetességében.

Úgy tűnik, csak én, a naiva vártam a katarzisa.

Amióta azt hallottam róla, hogy öngyilkos lett, már vagy ötször láttam. Elment mellettem az utcán. Kétszer is utánafordultam. Két asztallal arrébb ült tőlem a kávéházban. Feltűnően, meredten néztem a képét a kirakat visszatükröződésében. Még néhányszor hasonlóan ott settenkedett a környezetben. Benne volt azokban az emberekben, akik magukon valami hasonlóságot hordoztak vele. Nem ismerjük egymást. Vagyis csak annyira ismerjük egymást, hogy köszönőviszonyban voltunk. Rólunk, kettőnkéről nincs egyetlenegy történetem sem. Nincs egy anekdota, amelyet most, hogy már nincs, elme-

sélhetnék. Az emberek szeretnek történeteket mesélni meghalt ismerőseikkel esett kalandjaikról. Ezzel is talán azt hangsúlyozzuk, hogy még élünk. Az öngyilkosságának híre utáni napon olvastam a Twitteren egy ember körkérdesét, akit úgyszintén nem ismerek, arról, hogy az öngyilkosság mekkora faszág. Nem néztem meg a hozzászólásokat, de láttam, hogy volt belőle bőven. Itt a holtak csontjai nem maradhatnak a földben. Kiássák és kiszedik őket. Ez csöppet sem meglepő. Ebből nálunk sportot űznek. Ahogyan mondtam, nem ismertük egymást. Mégsem tudok nem gondolni rá és arra, hogy mennyire nem tudjuk, mi lakozik a másik emberben. És azt sem, mennyire tud fájni az élet.

A szakácskönyvnek *Házias sütemények* volt a címe. A fényes, szürke, kartonkötésű fedelére az egész könyv legkevesbé attraktív süteményének fotóját tették. Képviselőfánk. Emlékeim ködfátylán keresztül felsejlik, hogy anyám készített képviselőfánkot. Már nem emlékeztem az ízére. Valami pudingszerű íz talán? A belső képek fejezetenként vannak elrendezve. Megrekedtem az őzgerincnél. Végig arra gondoltam, amíg néztem a fényes csokoládémázt a fénylő papíron, hogy a nagyanyámnak volt a spájzban felakasztva egy ilyen formája. A *Házias sütemények* az a könyv, amelyet az életben a legtöbbszor nyitottam ki. Ezt lapozgattam, amikor a háború alatt éhes voltam. És néztem a képeket. Olvasgattam a recepteket, amelyek tele voltak beszerezhetetlen alapanyagokkal. Vaj. Tojás. Cukor. Liszt. Csokoládé. Vaníliarúd. Resteltem beismerni, de míg mások költészettel foglalkoztak, én szakácskönyvet olvastam. Mint a költeményeket. Megfogadtam magamnak, hogy egyszer, amikor vége lesz a háborúnak, megcsinálom az összes süteményt, ami benne van a könyvben.

Mindegyiket.

Ez lesz az én személyes katarziszom.

Muszáj boldognak lenni. Vagyis: MUST. Ahogyan angolul mondja a lányom a muszájt, mert talán úgy jobban hangzik.

A boldogtalan emberek boldogtalanokdjanak a saját lakásuk négy fala között. Hogy ne zavarjanak senkit.

A négytagú család kiszáll az autójából egy olyan kirándulóhelyen, amelyről a lélegzet is eláll. Fekszünk a fűben, és hallgatjuk a hangokat. A fiú és a húga, az apa és az anya. Lenyomnak egy szelfit, és már mehetünk is keresni egy vendéglőt. Belelépsz a tehénszarba. Gyönyörű. Nézd a panorámát. Mit bámulsz a telefonodba? Nincs hálózat ezen a Bivalybasznádon. Nem is kell rögtön feltenned. Most csak lőj egy szelfit. Igen, gyere erőbb. Látom. Nem jó. Mosolyogj szépen. No, csinállok még egyet. Igazítsd meg a szemüvedet. Most pedig mintha mindenki boldog lenne, és jól érezné magát. Akkor most már rendben van. Ezt tedd föl. Beugranak az autóba, mint aki eső előtt menekül.

Megmarad a fülig mosolygós, fogvillogtatós fénykép.

Nem tudom, ezek a fogak mi mindent tudnak bekapni.

Nem csináltam egyetlen süteményt sem a *Házias sütemények* című szakácskönyvből.

Mai napig megvan ez a könyvem. Túlélte az összes költözködésemet. Nem mintha nem készítettem volna süteményt ebben az elmúlt húsz-egyházy évben. Sütöttem. De ebből a könyvből soha. Valahogy sohasem jutott eszembe.

A könyvről és a süteményekről szóló történet egészen más kapcsán jutott eszembe. Akkor, amikor hallgattam, hogy majd mindezt követően még jobbakká leszünk. Jobban meggondoljuk a dolgainkat. Érzékenyebbek leszünk. Teljesebbek leszünk. Megváltozunk.

Elmeséltem a szakácskönyvem történetét.

Igen. És?

Nem fogunk megváltozni, mondtam. Ilyenek maradunk. Olyan a memóriánk, mint az aranyhalé. Az emlékezet cselekvést vár el. Mi nem emlékezünk. És nem is változunk. Csak alkalmazkodunk.

Mutálódunk, hogy túléljünk. Épp úgy, mint a vírusok. Sokkal több hasonlóság van köztünk ezekkel a láthatatlan ellenségekkel, mint amit hajlandók vagyunk beismerni.

Cinikus vagy, mondták nekem.

Vedrana Božinović

Zeusz (Zenta, 2018. 09. 22.)

Majd hozzátették, egyszer majd biztosan sütsz valamit a *Házias sütemények* szakácskönyvből.

Biztosan, mondtam nekik.

Katarzisz.

Az egyik barátnőm egy televíziós műsorban arról mesélt, hogy az anyja évek óta depresszióval küzd. Úgy beszélt róla, mint egy komoly betegségről. Mint egy borzalomról, amely felemészt. Arról, hogyan lehet felismerni. Hogyan lehet segíteni. Hogyan lehet egy olyan emberrel élni, akinek fáj az élet.

Megfeszítették. A barátai. És az ellenségei. (Időnként az előbbieket mellett már nem is kellene az utóbbiak.) Normális vagy? – kérdezték tőle. Közzemlére tenni azt a szegyet, hogy nőként sikertelenül próbálsz anyádnak biztosítani a boldog életet. Erről nem kell beszélni. Főleg nem nyilvánosan. Sehogyan sem.

Boldognak lenni muszáj. MUST.

Otthon ülnek a négy fal közé zárva azok az emberek, akiknek fáj az élet. És rejtőzködnek.

Erre ismeretlen emberek arról nyitnak vitát, hogy amit ők éreznek, az mekkora faszág.

Őzgerinc.

Hosszan nézem a képet.

Mint amikor hosszú idő után visszatérsz abba a házba, ahol a gyermekkorodat töltötted, és meglepődsz, hogy minden mennyivel kisebb. Emlékeidben minden nagyobbak tűnt. Emlékszem, hogy az őzgerincet beborító csokoládémáz valahogy...

Csokisabb volt.

Nesze nekem.

Ha még mindig hiszel a katarziszban.

Az élet pedig megy tovább.

A természet megújul.

A fűben, az esőben fürdetett erdei szamócabokor mellett ott van egy eldobott egészségügyi maszk.

Fordította Juhász Attila

Puebló (Felsőhegy-Addhatár, 2020. 05. 29.)

A MÉLYPONT ÜNNEPÉLYE

Péter László

Rafinált zenei hangok Révész Róbert fotográfiáin

1. A kilincs-kincs párosítást írásunkból akár ki is hagyhatuk volna. Nehogy bárki is olcsó szójátékként tekintsen arra a széles merítésre, amely a mulandóság képanyagának megtekintésekor lenyűgöz bennünket. Révész Robi új alkotásaival azonnal megindította a képzeletünket, és sikerült megint meghatnia bennünket. Amint belemerültünk a patinás titokvilágába, fülünkben megszólalt a vizualitás jól időzített, kiválóan hangszerelt, rafinált zenei hangja. Ez az intonáció azért is megható, mert nem hangulati elemként jelenik meg a fotográfiáin. A végsőkig szuggesztív. Érthető is, hiszen mesterünk évtizedekig kiváló zenészként is a fény-zene mulandóság hangszerét pengeti. Figyelmünket e mostani, vérbő sorozatával a néhai emberkéz alkotta kegytárgyak hangulatvarázsa irányába tereli. Kétségtelenül megindító azon szándéka, hogy a meglesett vizuális élménykatarzist kicsalja belőlünk. Látványtárának mélysötét, porszár az esztétikai bravúrja így ivódik belénk.

2. Küzdelmeinek megszakíthatatlan imafüzérszerű folyamatát a higgadság nyugalmaival ellensúlyozza. Csillapítani tudja a fékezhetetlen alkotói fellángolásait, szellemének belső tüzeit. Ha áttekintjük majd négy évtizedes alkotói múltját, műveinek fejezeteire tagolható sokaságát, ciklusokra tagoltságát, egyből látjuk a nyughatatlan keresést, ciklikus működését, visszatérő szándékát: a Lényegeshez.

Mostanra újabb kilométerköveit fedezzük fel a munkásságának.

3. Relikviái tiszteletet parancsolnak. Nem csak témában fejezettek: technikák bravúros kezelésében, vizuális léptékváltásokban, esztétikai csiszolásban gazdag kép(let)ek.

E legújabb remek minden látogat ellenére szigorúan kordában tartottak, esztétikusak – és egymástól függetlenek. A sorozat darabjai súlyos esztétikával bírnak. A jól megkomponált, végtelenített szférák zenéjét kórushangként továbbítják. Önmagukról és önmaguktól beszélnek, fölös szavakkal nem is kellene illetnünk őket. De nem pusztán a költői hangvételű fényképezés profizmusáról szólnánk. Hiszen a maga módján minden művész autodidakta marad, mivel nem hajlandó szolgámód követni a megcsontosodott, régen lefektetett szabályokat. Még akkor sem, ha a klasszikuság patinás szöszedetét komolyan veszi.

4. A fényképezés logikája, hogy nem rejt el semmit az ember szemé elől, objektíve bemutatja a világ erőnyeit és rejtett hibáit is. Korabeli felfogás szerint a kamera önálló életet él, és nem idomítható. Látjuk azonban, hogy a valóság más. Akinek sólyomszeme van, az a látványvilágot egyéni módon értelmezi. Ez lenne a látványképzés szubjektivitása. A fotográfusnak mindig azt a pillanatot kell kivánnia, amely a lényegeset takarja. Függetlenül minden témától, anyagminőségtől, mert minden a művész belső (meg)látásából ered, látásmódjából és élményfelfogásából születik. Ércpendítő, arcpirító, izgalmas objektív percepcióból, amely a valóságpillanat észlelése, érzékelése által: a látás, láttatás mestersége segítségével fog meg.

5. A katartikus pillanatok örökében dolgozik. A szépnak talált, egyenletes minőségű fényképeket azért sem hagyhatjuk szó nélkül, mert fotográfiái nemcsak a pillanatot rögzítik, hanem zenei hangokat is hallatnak. Fény- és színkorongjai a népzene vagy a dzsessz ütemére fodrozódva terjednek a zentai Tisza vize fölött. Színkorongot említettünk,

Templomkilincs (Zenta, 2020. 01. 02.)

és majdnem szívkorongot mondtunk. Ám akkor sem járnánk messze az igazságtól, ha elhiszszük, hogy a fényképezés sorsa: a színvilág, a szív sorsa pedig: a zene. (Nem oly régen találkoztunk Bicskei Zoli szálkás rajzaival és Dormán Laci élményfotóival díszített veretes, szép könyvével... A szív sorsa...)

6. A zentai szívkorongok most Révész Robi elmélyült zenei hangulatait idézik. Művészünk egy ősi zenei hangokat megszólaltató, ritka, húrpengetős, dobpergős, szívdobbanást visszhangzó, múltba visszavezető időfolyosót nyitott meg számunkra. Vagyis: a fényalkotásaival. E nemes foglalkozáshoz szépen illik a hozzágyártott míves magyar kifejezés.

7. Szülővárosának elvesztett múltját legalább harminckét éve kutatja. Korai fázisában a zentai napsugaras, oromtettős házak tűzfalait fényképezte. Talán a feltérképezési szándék indíthatta el az immár klasszikus napsugaras ciklusát. A népi kultúra eredeti jelrendszerébe való elmélyülését

jelezte, az archaizmust magában foglaló múltat vagy közelmúltat ábrázolta. A közelmúlt azóta régmúlttá vált: szaporodnak a zentai relikviákon az ütések-kopások. De még nem kopott el minden, és bennünk él még a hagyományaink megtartása és továbbadási kényszere...

8. A zentai és környéki falvak nagyszerű népi építészetének művészeti remekeit (a napsugárszerű, halszálkás, bordázott vagy rombuszosan összeillesztett oromzategyütteseket és egyéb néprajzi jellegű emlékeket) örököltette meg először. A mostani megörökítések költőien ünnepélyesek, alkotásait azonban az enyészet virágai uralják. (Fényesre koptatott régi kilincsek, kopogtatók, záruk, fedeles kapuk. Málló ablaktes-

tek, ablakpárkányok és -keretek, töredezett stukkók, megkopott oromzatok, kerítések. Málló vakolat alól virító téglák, korhadó deszkák, pergő festék, rozsdá...) A mélypont ünnepélye mind.

9. A születésünk helye meghatározza élményeink befogadásának módját és mennyiségét. Általában mindenki ott érzi magát otthon, ahol meglátta a napvilágot. Megszületése után a külvilág élményei határozzák meg majdani sorsát. Az újszülött bennfentes kapcsolatot épít ki magában a külső burok-környezetével, előbb a szüleivel, családjával. Az első tavaszi napsütéskor megjegyzi magának a diófa árnyékába állított bölcső ringását és a lombok susogását, majd a szülői ház kívül-belüliségének rejtjelmeit és

Éva és Ádám (Zenta, 2020. 03. 18.)

Harmónia (oromhegyesi járás, 2018. 09. 04.)

Kopogtató (Zenta, 2019. 09. 28.)

Kék (Ada, 2020. 02. 24.)

az otthon mély érzelmeket kifejtő élményeit az emlékezetébe vési. A tej íze, az anya dúdoló hangja, a lombok hűsítő árnyéka, simogatása örökre velünk marad.

10. Szakralitás nélkül nincs igazi művészet sem. Révész a 90-es években kijárt meglesni az aracsí romtemplomot, ezt a szimbolika erejével bíró épületmaradványt, délvidéki romkatedrálislist. Ma Zenta feltérképezését is ugyanúgy a feladatának tekinti. A látszat ellenére e léptékekkel kisebbnek tűnő feladat sokkal összetettebb. Zenta fájdalma a virító múlt még nyomokban követhető elenyészése. Az elhagyott, megvakult házak csonka oromzata, a málló, omlatag stukkódíszítmények, a düledező falak repednek, morzsálódnak. Emberpróbáló feladat feltérképezni a múltat. Kérdések nincsenek: ember sehol. Zentának valaha népi kultúrája és gazdag polgári múltja is volt egyszerre. Mára az eltűnés korai tüneteit mutatja, és a pusztulás enyhe nyomait. Ebben is van szecesszió és eklektika is, akárcsak a múlt század zentai építészeti örökségében.

11. A ház: az emberi lélek csigavára. Ha a kapuk, ablakok mögött már nincs emberi élet, hívó szóra nem nyílnak-csukódnak. Ahogy egymás után bezárultak, a megrégések örök álomba rejtik em-

léküket. Kár az elmúlásért, de a régi házakban mégis él még valami. Gerendázatukban még a rejtőző titokvilág. Ha a feltérképezhető hangulati elemeket kártyalapokként kitergetnénk, láthatnánk, hogy megmaradt minden. A lefényképezett múlt emlékezte örökre beleégett a retinánkba. Benyithatunk még a tőből kiszáradt, nyikorgó ajtókon, belenézhetünk a zsalugáttal védhető, kristályos fényű ház-szem-résbe, beleshetünk a titoktartó kulcslyukon, amelyben valaha olajozottan forgott, ma csak nehezen nyikordul meg a ház régen elveszett rozsdamartha kulcsa. Korhadásnak, eltűnésnek is van melankolikus szépsége. A napfény és a tudat fénye bearanyozza azt is, ami elrohad, szétbomlik, amit tönkretettek. Az élet halálában is van művészet.

12. Zöld, harmónia, artézi, templomkilincs, szíves, téglás, faragott, élet, Zeus, Tisza, stég, fák, kék... Olyan világban élünk mi, ahol ezek a szavak már jelszerűek, mélységük veszik, és színük is fakul. Vagy épp kiveszőben vannak, ők maguk és a belőlük sarjadt gondolatok is. Földet, élővilágot, tájat, közösséget és egymást is pusztító trónbitorló vagyunk a teremtés mítoszában. Mi, emberek kimaradtunk a természetből is. Kimaradtunk belőle. Nem va-

gyunk része az általunk letarolni szándékozott, érintetlenségében tündöklő természetnek. Nem vagyunk részesei az ősfák érintetlen szentségének, a bujaságukban nyújtózó füveknek, vadizeteknek. Révész Robi mutatja meg nekünk, amint a természet visszaveszi tőlünk a kincseit. S azt is, hogy mit kellene szeretnünk, tisztelnünk, ha önmagunkat egyáltalán komolyan vennénk.

13. Révész Robi fénycsapdája fogta a tömörített mulandóságot. Zenta, Magyarkanizsa, Oromhegyes, Felsőhegy, Ada, Martonos, Bácskertes vagy Szabadka relikviáit. Ám csak egy aprócska elenyésző szeletet kínált fel a múltjukból. Az örökre bezárt, romlatag kapu résein átszüremlő titokhomályát. A zsalugáter réseit, amelyeken át a múlt leleskedik utánunk. Kíváncsi tekintetétől a kapupántok megnyikkannak, kiütözik rajtuk a rozsdát. A kapudeszkák hasítékain repedt barázdákon át rákacsint egy-egy kulcslyuk. Az emberi múlt, összefügg a lélekharang sírásával. Belenyugvás és apoteózis: felemelkedés az ára.

Az az érzésünk támad, mint ha az időtlenség árnya hirtelen belénk kapaszkodna. Segítségét vár? Feltámasztást? Vajon lesz-e még feltámadása? Az csak rajtunk múlik.

Fotó: Dusha Béla

Az általános iskolát szülővárosomban végeztem, az építészeti szakközépiskolát Szabadkán. 1979-ben kezdtem el fotózni, ami a hivatásommá vált. A 80-as években a vajdasági magyar nyelvű lapokban jelentek meg fotóim (Magyar Szó, Képes Ifjúság, Új Symposium stb.). 1991-ben a délszláv háború kitörésekor Szegedre költöztem, és 1992-1996 között a Délmagyarország fotóriportere voltam. Ezt az időszakot szabadúszás követte, ami a mai napig tart. Több mint 25 éve a szegedi Maszk

Egyesület munkatársa vagyok, 7 évig voltam a Szegedi Kortárs Balett fotósa (1996-2003-ig), 10 évig a nyírbátori Szárnyas Sárkány fesztiválé (1995-2005). A 2000-es évek elején rendszeresen jártam Budapestre, ahol a Juventus Produkció rendezvényeit fotóztam (főleg koncertek, utcaszínházak, táncszínházak). Ebben az időszakban az Ellenfény és a Színház folyóiratokba is bedolgoztam. Fotóstevekenységemet főleg szabadúszó vállalkozóként végeztem. Eddigi pályafutásom során mintegy 50 önálló kiállításom volt Szerbiában és Magyarországon, és 20-30 csoportos kiállításon vettem részt.

Publikációk: Balkon, Dobos Magazin, Ellenfény, Ex-stasis (a Theater napilapja), folkMAGazin, Fosszília, Fotóművészet, Foto Video Magazin, Hungarian Review, Jump Magazin, Képes Ifjúság, Kisvárdai Lapok, Koktél Magazin, National Geographic, Nők Lapja, Orbis, Országjáró, Szeged – A város folyóirata, Szegedi fotográfusok, Színház, Symposium, Táncművészet, Tiszatáj, Új Symposium, Zene Zene Tánc, Zsöllye; napilapok (Délmagyarország, Délvilág, Magyar Nemzet), plakátok, katalógusok, könyvillusztrációk, hanglezborítók, CD-illusztrációk, kiadványok, meghívók, képeslapok, werkfotók (filmforgatásokon) stb.

Egyéni kiállítások: 1986 – Zenta, Újvidék; 1987 – Újvidék; 1992 – Hódmezővásárhely, Szeged, Turku (Finnország); 1995 – Szeged, Magyarkanizsa; 1996 – Kecskemét, Zenta, Szeged; 1997 – Zenta, Budapest, Szeged; 1998 – Debrecen; 1999 – Hódmezővásárhely, Kiskunhalas, Szeged, Budapest; 2000 – Budapest; 2001 – Zenta, Szolnok; 2002 – Budapest, Magyarkanizsa; 2003 – Szeged, Budapest; 2004 – Debrecen, Zenta, Magyarkanizsa; 2005 – Győr, Pula, Szeged, Budapest; 2006 – Budapest, Szeged, Szolnok, Debrecen; 2007 – Szeged.

Csoportos kiállítások (1982-2019): Temerin, Szabadka, Zenta, Topolya, Székelykeve, Oslo (Norvégia), Szeged, Veszprém, Gődöllő, Budapest, Stege (Dánia), Nyírbátor, Kishegyes.

Díjak: TAKT-díj – Temerin, 1988, 1996; Országos Kortárs Tánc- és Mozgásművészeti Találkozó, fotófődíj – Veszprém, 1999, 2000, 2002; Táncpaletta '99, Aranyplakett – Budapest, 1999.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Bence Lajos (1956) költő, tanulmányíró (Lendva)

Bolyos Miklós (1991) zenei szerkesztő (Újvidék)

Božinović, Vedrana (1976) színész, dramaturg, író (Szarajevó)

Brenner János (1985) szerkesztő, tanár (Szabadka–Újvidék)

Fekete J. József (1957) író, kritikus (Zombor)

Ficsku Pál (1967) író, szerkesztő (Budapest)

Gion Nándor (1941–2002) író (Szenttamás–Szeged)

Juhász Attila (1967) tanár, újságíró, fordító (Zenta)

Király Réka (2001), ösztöl a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara kommunikáció és médiatudomány szakának hallgatója (Zenta)

Mészáros Zoltán (1969) történész, főlevéltáros (Szabadka)

Nagy Kiserős Melinda (1967) építőmérnök (Szabadka)

Patak Márta (1960) prózaíró, műfordító (Leányfalu)

Péter László (1958) képzőművész, szakíró, tanár (Székelykeve–Budapest)

Szerda Balázs (1991) történelem–latin szakos tanár, népzeneész (Óbecse)

Toldi Rita (1991) egészségügyi dolgozó (Zenta–Mortimer)

Tóth Eszter Zsófia (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)

Tóth Szilárd (2002), a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium tanulója (Szabadka)

Varga Noémi (2000), a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara történelem szakának hallgatója (Zenta)

Lapszámunkat Révész Róbert fotóival illusztráltuk.

beszélgetés

AZ OLVASÁS MINT ÉLETMÓD

AZ ÉRTŐ OLVASÁSTÓL A VILÁGBAN VALÓ TÁJÉKOZÓDÁSIG

Tavaly év végén jelent meg Törteli Telek Márta legújabb, a *Különböző típusú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése az anyanyelv tanításában* című kötete a Forum Könyvkiadó Intézet kiadásában. Sajnos, a megjelenést követően ezt a könyvet is a koronavírus-világjárvány okozta némaság vette körül, s bár kissé megkésve, de ideje talán e kiadvány körül is megtörni a csendet.

Sokat dolgoztunk a könyv előkészítésén, talán azért is, mert mindkettőnk szívügye az olvasás-írás, de helyezük a hangsúlyt – a témánkból adódóan – az olvasásra és az ehhez ezer szálon kötődő szövegértésre! – Hózsza Éva tanárnő, a kötet egyik recenziója így fogalmaz: „A szerző évek óta elméleti elmélyültséggel foglalkozik a kisiskolások szövegértésének kérdéseivel, a multimediális szövegek megközelítésével, valamint a tantervek és tankönyvek problémáival.” Mikor és milyen ösztönzésre érkezett el az életében az a pont, hogy tudományos-szakmai igénnyel kezdjen foglalkozni az olvasással, az egyes szövegtípusokkal s ezek kreatív megközelítésével – voltaképpen az „értelemadás” kérdéseivel?

– Kezdő pedagógusként is már egyértelmű volt irodalmi, nyelvi, módszertani irányultságom, érdeklődésem. Néhány évnyi tanítói tapasztalat alapján rajzolódta ki előttem a tanulók olvasási, szövegértési képességének hiányosságai. A zombori Pedagógiai Karon 2003-ban kezdtem meg magiszteri tanulmányaimat, a magyar nyelv és irodalom tanításának módszertana szakirányán. Ekkor fordultam igazán az olvasás és szövegértés témaköre, problémája felé, megismerkedni a szövegértés tudományterületén folytatott kutatásokkal, amelyeknek az eredményeit mostani kötetem első részében is felvázolom, az elméleti alapvetés során. Azt hiszem, ekkor dönt el, hogy ilyen irányú kutatásokba, felmérésekbe kezdjek.

Az előző kérdésben érintett problémakörök mellett milyen kérdésekkel foglalkozik még a kötetben? – S nem feledkezhetünk meg a könyv második részéről sem, amely kutatásainak empirikus summázatát adja. Itt kell leszögezni, nem csak a szakma érdeklődésére tart számot a könyv, egy tágabb célközönség is feltételeződik. Kinek ajánlja a kiadványt?

– Érdeklődésem homlokterébe került az olvasóvá nevelés, amely az információs társadalomban nagy kihívást jelent a mai pedagógusok számára, így értelemszerűen felvillantom ennek lehetőségeit. Az irodalmi szövegek, így a mesék olvasása is az érzelmi intelligencia fejlesztésének folyamatában alapvetően fontos szerepet tölt be, ennél fogva ez a terület is a kötet egyik szegmensét, színfoltját alkotja. De persze a szövegnyelvészeti alapozású kreatív-produktív gyakorlatok is helyet kaptak, hiszen ezen gyakorlatok során a befogadó/olvasó megismeri a nyelv jelentésképző erejét, ezáltal pedig a lírai műfajok szövegértő olvasását fejleszti, gyakorolja. Mivel a szövegek megértése hat a szöveg

létrehozásának képességére, növelve a nyelvi tudatosságot és a nyelv kreatív lehetőségeinek felismerését, így a flow-élményt nyújtó kreatív írás tanításának módszereit is felvázolom kötetemben.

A könyv második részében az empirikus kutatás eredményeit prezentálom, vagyis a statisztikai adatok kvantitatív és kvalitatív elemzése következik. Képet adok a Vajdaságban – a tömb-, a szórvány- és a szigetmagyarság területén – az általános iskola 4. osztályos tanulóit illetően a szövegértési képesség fejlettségi szintjéről, valamint az olvasási szokásokat is feltérképezem. Azt vizsgálom, hogy a tanulók nyelvi környezete (tömb-, szórvány- és szigetmagyarság) befolyásolja-e a szövegértési képesség fejlettségi szintjét, valamint hogy a nemeket tekintve tapasztalható-e statisztikailag jelentős eltérés a kreatív olvasási képesség szintjét illetően, és hogy a különböző típusú szövegekhez kapcsolódó feladatok megoldási arányai eltérést mutatnak-e, azaz a szövegértési teljesítmény milyen mértékben függ a szövegtípustól. A kvalitatív elemzés során arra is választ adok, hogy a média hogyan változtatta meg a szabadidő eltöltésének hagyományos struktúráját, valamint hogyan változik meg az olvasás arculata az olvasott műfajokat, az olvasmány szerkezetet illetően.

A kiadványt a szűkebb szakmán kívül a gyakorló pedagógusoknak, valamint az olvasás és szövegértés témaköre iránt érdeklődőknek ajánlom.

Akik még nem olvasták a könyvét, azt az álláspontot is képviselhetik – sőt, többen képviselik is –, hogy a fiatalok (s maradjunk most csak az általános iskolásoknál) igenis olvasnak. Ők zömében arra hivatkoznak, hogy maga az olvasás (ténye) a lényeges. Ezzel szemben vagy ezzel párhuzamosan azonban az „olvasás” kérdése az Ön kötetében más felhangokkal egészül ki. Melyek ezek? Hogyan és pontosan mit célszerű olvasni?

– Az olvasást a kötetemben többszörösen összetett alkotótevékenységként, élmény-teli megismerési folyamatként, nyelvi tevékenységként, (a szöveg és az olvasó közötti) kommunikációként és valamiféle (újra)alkotásként értelmezem. Az olvasás a lelki, érzelmi, értelmi fejlődés eszköze, a gazdagodás útja a szövegvilág felismerése, megismerése által.

Valóban gyakran elhangzik az a kijelentés, miszerint a mai fiatalok igenis olvasnak. Azonban az olvasásnak az elmélyültséggel, a magánnyal, a gondolkodás bensőségességével való társítása az úgynevezett csendes olvasás elterjedésétől eredeztethető. Az internetes kommunikáció (az olvasás is) a fiatalok (sőt gyakran az idősebb korosztály) esetében visszatérést jelent a hangos olvasás gyakorlatához, mivel jelentős részben nyilvános közösségi térben zajlik. A lényeg itt a beavatkozás lehetősége, azaz hogy bármelyik pillanatban megtörténhet, hogy beszüremlik az aktuális olvasatba egy másik olvasat vagy egy másik szöveg, amelyet szintén el kell olvasni, vagy legalább annyi figyelmet szentelni neki, amíg eldöntjük, hogy nem olvassuk vagy majd csak a későbbiekben olvassuk el tüzetesebben. Mindezekkel a szövegben ugráló, szkenelő olvasáshoz jutunk. Természetesen ezeknek az olvasá-

si eljárásoknak is megvan a maga helyük és szerepük más szövegtípusok esetében. Valójában a helyes olvasási mód, olvasási stratégia megválasztására kell tanítanunk tanulóinkat, egy-egy adott szövegtípussal szembekeverülve/szembesülve.

A tárgyra térve kifejti, hogy egyes tanulók szövegértési képessége alacsony szintű. Mire alapozza ezen kijelentését? És mivel – akár egyéb más kognitív képességgel, érzelmirepertoár-bővüléssel stb. – függ össze a szövegértés fejlettségi foka? – De hadd kezdjem én a „válaszadást” egy nemrég tapasztalt példával! A kényeszerű helyzetből adódóan lehetőségem adódott betekinteni a távoktatás kapcsán például egy-két „online” matematikaórába, s bizony azt a következtetést vontam le, hogy a szöveges feladatok megoldása (ezek sikere) nem is biztos, hogy elsősorban a „mattekkal” van összefüggésben, hanem épp a magyarórákon elsajátított (vagy el nem sajátított) szövegértési képességek kialakulásával. Jól látom? Milyen más példákat, „összefüggéseket” tudna még felhozni?

– A mindennapi pedagógiai gyakorlat során egyértelműnek látszik a szövegértési képesség szintjének alacsony volta. Igen, összetantárgyi problémaként szembesülünk vele, akár a matematikaórákon is. A szöveges matematikai feladatok megoldása során is komoly gondot okoz, ha ez a képesség nem eléggé fejlett. Az okokat keresve mindenképp beszélünk kell a szövegértés feltételeiről, amelyek a következők: fejlett olvasástechnika, szókincs, szintagma- és mondatértés, következtetések levonása, a szöveg tagoltsága, a szövegszerkezet felismerése, a szövegtípus belső képe, szövegforma, a retorika ismerete, a vizuális kontextus (ábrák és illusztrációk) figyelembevétele, a stílus azonosítása, nagyobb munkamemória-kapacitás, a megértési folyamat monitorozása stb. Ha az értő olvasás folyamatának bármely komponense hiányzik vagy nem megfelelően működik, akkor a szövegértés és az információfeldolgozás sikertelen vagy nem eléggé hatékony.

A matematikai feladatokon túl a dokumentum típusú szövegek (például menürendek, használati utasítások, különböző ábrák stb.) értelmezése is igencsak gondot okoz az olvasóknak, mivel ezzel a szövegtípussal szinte egyáltalán nem találkozhatnak a tanórákon. Pedig a szövegtípusok tág körével kell megismertetnünk tanulóinkat. A szöveg formája, szerkezetének ismerete már önmagában jelentést sugall, s így a szövegértő olvasást jelentős mértékben fejleszthetjük.

Könyvének felbecsülhetetlen értéke, hogy nemcsak az egyes szövegtípusok értő elemzését tárja az olvasó elé, hanem gyakorlati tanácsokat is ad ezek elemzésére, feldolgozására. Egyet-kettőt már korábban említett, de milyen szövegtípusokkal és „nem szövegekkel” – adott esetben illusztrációkkal – foglalkozik még?

– A kötetben a mesefeldolgozást megelőző feladattípusok, a feldolgozás során ajánlott feladatok, tevékenységformák, valamint a feldolgozást követő ajánlott

Brenner János

Törteli Telek Márta

szó- és írásbeli feladatok kapnak hangsúlyos szerepet. A versinterpretáció lehetőségeit körbejárva a nyelvi-stilisztikai jelenségek, eszközök elemzésére helyezem a hangsúlyt. Jó esetben a forma, valamint a kisebb szövegegységek elemzése, értelmezése a szövegegész üzenetéhez visz közelebb. Az elemzésnek az analízistól a szintézis felé kell haladnia, a versszöveg értelmezéséhez kell újra eljutnunk. Természetesen a multimediális szövegek elemzési lehetőségeire is kitérek, hiszen az oktatásban a medialitás elfogadása, adekvát értelmezése a célunk. A képvers, a képregény, a reklámok, sőt a kollázsok, a képes regények, valamint a gondolatfotók stb. megismerése, értelmezése egyfajta nyitottság kialakítása e szövegek felé; szintén a posztmodern oktatás egyik feladata. Az ábrák, diagramok, táblázatok, kevert típusú szövegek értelmezése is lényeges manapság.

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásának módszertanát azért kezelem kiemeltként, mert ezzel megalapozhatjuk a hatékony, önálló ismeretszerzés kompetenciáját, ugyanis a különböző tantárgyak tananyaga jórészt e szövegtípusra épül, így az ilyen jellegű szövegek értő olvasását szintén vizsgálom munkámban. A tankönyvi szövegek értő olvasásának feltételeit is tárgyalom.

A posztmodern társadalomban a digitális szövegek értő olvasása elengedhetetlen. A már említett szövegtípusokon túl a hipertext (a végtelenített számítógépes szövegvilág) is a kutatásom tárgyát képezte. A kötetemben rávilágítok, hogy a digitális szövegek esetében mennyiben más az információ elsajátításának a stratégiája, azaz valójában az olvasás a komplex információkezelés irányába mozdul el. Az újabb olvasási mód a weboldalnak a nyomtatott oldalétól radikálisan eltérő szerkezetével is magyarázható: a tartalmak itt mozaikszerűen helyezkednek el. Az új közegben egymással párhuzamosan és egymást kiegészítve érkezhethet alfabetikus szöveg, hang, állókép és mozgókép. Így a befogadói állapotunk is az érzékletek komplexitására van felkészülve. A különbség valójában nem annyira az olvasás módszertanában vagy a hordozni kívánt tartalomban, avagy az adott közeg „veleszületett” sajátosságaiában van, hanem a tartalomhoz való hozzáférés érdekében tett erőfeszítésben, a figyelem mennyiségében és minőségében. Mindebből következően pedig az elektronikus-digitális média korában az olvasás tanítása nem elégedhet meg az alfabetikus írás értelmezési képességének elsajátításával. Emellett a következő területekre is ki kell terjednie: az információ felkutatása, dekódolása és

beszélgetés

értékelése, valamint az információ újra-szervezése. Ezért tipologizálok az elektronikus közegben elkülöníthető olvasási eljárásokat (lapozgatás, átfutás, funkcionális olvasás, ismeretszerző, illetve szó-rakozási célú olvasás), miközben a hipertexthez a koncentrikus olvasás fogalmát társítom.

Kissé elkanyarodva az iskola szerepétől, és a családra fókuszálva: hogyan látja, milyen mértékben kap szerepet az értő olvasás „kialakulása” terén a szülői attitűd? Ha személyesebbre foghatom a kérdést, ismét beemelném saját tapasztalatomat: azt látom, az egészen kicsi gyermek és a szülő közötti állandó nyelvi interakció (a beszéd) már a születéstől kezdve fontos nemcsak az olvasóvá nevelés terén, hanem az értelemmel történő olvasás és úgy általában a nyelvi repertoár elmélyítése, a szókinccs gyarapítása kapcsán – mindezt azzal támasztanám alá, hogy a mi családjunkban például nem múlhatott el úgy este, hogy elalvás előtt ne olvastak volna nekünk a szüleink. Mennyire fontos a szülők „nyelvi szerepvállalása” a nevelés terén, és tapasztalható-e napjainkban ennek a „szokásnak” az átalakulása?

– A szülői magatartás valóban meghatározó a nyelvi repertoárt, a szókinccset,

a szófordulatokat, a mondatszerkesztést vagy akár a nyelvi magatartást illetően is. A korai ölbeli játékok, mondókázás, a gyerekdalok vagy akár az esti mesemondás/felolvasás – az egyes mesekorszakoknak megfelelően – a szülő-gyermek közötti feltétlen bizalom és a belső képteremtés alapja. A mese nyelve egyszerű, de bővelkedik a képi kifejezésekben, s ezáltal gazdagítja a tanuló nyelvezetét, szókinccsét. A mesehallgatás által (úttján) gyarapított szókinccs pedig a szövegértési kompetencia fejlődését segíti elő. Sajnos azt tapasztalhatjuk, hogy manapság a megváltozott életkörülményekből adódóan – például a telekommunikáció eszközeinek megjelenése következtében – háttérbe szorul a nevelés ezen formája, annak ellenére, hogy az értékek átmentésének, átadásának is lényeges eszköze.

A könyvben egy helyütt az irodalomtanítás válságáról ír, de nem hagyja szó nélkül a tantervek korszerűsítésének igényét sem. Válaszaiban többször utalt a „posztmodern oktatásra” vagy épp a „(multi)medialitásra”: összeállítható-e egy „klasszikus értékeket valló” és „új olvasói igényeket” kielégítő tanterv? Milyen úton haladunk, és mit hozhat a jövő?

– A kortárs és a klasszikus irodalom megfelelő aránya, egyensúlya a tanter-

vekben, tankönyveinkben és a mindennapi pedagógiai gyakorlatban, azaz a tanórákon, de informális szituációkban is a klasszikus értékek elsajátítását, interiorizálását, ugyanakkor az olvasóvá nevelést is elősegíti, lehetővé teszi. Ezért harcoltam, harcoltunk társszerzőimmel, Erdély Lenkével és dr. Vukov Raffai Évával az elmúlt időszakban a tanügyi reformnak megfelelő új tantervek és tankönyvek megírása során, hogy ez az elv érvényesüljön.

Egyformán értékesnek tarthatjuk a kortárs és a klasszikus irodalmat, és szükséges mindkettőnek a tanítása. Mindkét kategóriába tartozó alkotásokkal találkozniuk kell a gyerekeknek, fontos azonban a válogatás. Jó választás esetén a gyerekek bármelyikben felfedezhetik önmagukat. A kortárs és klasszikus irodalom egymást kiegészíti: míg a kortárs művek közelebb állnak a mai gyerekek lelkivilágához, érdeklődési körükhöz, életritmusukhoz, érthetőbbek, élvezhetőbbek; addig a klasszikus alkotások mélyebb érzelmi hurokat penetrenek. Fontos szempont, hogy a kortárs gyermekirodalom mércéje a klasszikus értékrend legyen. A gyerekeknek szánt mű közelítsen a mai gyerekek igényeihez, de közben nyújtson irodalmi, esztétikai élményt is. A klasszikus irodalom talán nagyobb hangsúlyt fektet az erkölcsi nevelésre, jellemformálásra, míg a kortárs

A kötet borítója (könyvterv: Lackó Lénárd)

művek sokkal inkább a realitást mutatják be, azonban az utóbbiaknak is van nevelőértékük: elgondolkodtatnak, nem teszik jutalomfüggővé a pozitív erkölcsi értékeket. Ugyanakkor az üzenetet inkább befolyásolja az író személyisége, gondolkodásmódja és a pedagógus feldolgozási módszere, mint a mű tematikája.

Köszönöm szépen a beszélgetést!

zene

ÚJ MAGYAR TÁNCSTÍLUS - URBAN VERBUNK

Bolyos Miklós

A sokadik nekifutást, megtekintést és utánajárást követően is furcsa leírni, hogy a magyar művészet szerteágazó világában idén nyárra kiforrott egy olyan termék – ehhez az elnevezéshez ragaszkodom –, amely meghökkentette a közönséget, és megannyi beszédtemát szolgáltatott hozzáértőknek, műkedvelőknek és lelkes amatőrnek egyaránt.

Talán még azok számára is, akik kevésbé jártasak a néptánc világában, mond valamit ez a név: Urban Verbunk. Ha mégsem, akkor a legegyszerűbb definícióját úgy tudnám megfogalmazni, hogy egy csapat, egészen pontosan nyolc fiatal srác, akik a magyar néptánc alapjaira építkezve egy új táncstílust kezdtek, kezdenek formálni. A táncra egy átlagember sokféleképp tekintethet: lehet egy testtel történő önkifejezési forma, társadalmi kapcsolatépítés vagy akár spirituális jelleget öltött ritmikus mozdulatsor is. Ha szűkítjük a kört, és csak a magyar néptáncról beszélünk, szinte azonnal a hagyományhoz köthető mozgás, zene és viselet is kirajzolódik a szemünk előtt. Azután páros vagy szólótáncról függően lassan-lassan meglevenednek a résztvevők is. Mindenki számára ismerős az imént megfestett kép, hiszen sok évtizede már, hogy a magyar népművészetnek e rejtett, ugyanakkor üde kincseit a kutatók a nagyközönség elé tár-

ták, és gyakorlatilag mindenki számára elérhetővé tették. Aki akarja, művelheti, aki pedig csak nézni és egyszerűen élvezni szeretné, arra is megvannak a lehetőségek.

Elemekre bontván a vázolt képet, láthatjuk, hogy volumenében mára a népzene hódította meg a legnagyobb teret. Több mint száz esztendő telt el azóta, hogy Kodály, Bartók és társaik a tiszta forrásból merítve, a rögzített népi hanganyagot a kezükbe vették. Tették ezt úgy, hogy a koruknak megfelelő köntösökbe öltöztették, dolgoztak rajta és vele, s ami a legfontosabb, világgá kürtölték, hogy itt, Közép-Európában, a Kárpátok övezte medencében van egy olyan ősi zenei termék, amely megállja a helyét, ha kell, a milánói Scalától a New York-i Metropolitanig bárhol. Szakértő kezekre persze szükség van, de ahogy a publikum köreiben is tetszést nyert, úgy a művészek, még a nem magyar művészek is, egyre nagyobb kedvvel és lelkesedéssel gyakorolták, sajátították el, majd adták elő ezeket a zeneműveket. Ez a jelenség az egész XX. század folyamán megfigyelhető volt, sőt még napjainkban is tart. A magyar zenének ily módon sikerült a legnagyobb színpadokon is bemutatkoznia, sőt befutnia.

A megrajzolt, majd részeire bontott képre visszatérve, ennek következő eleme a népviselet meg a népi díszítőmotívu-

mok. Ezek népszerűségének eddig jóval kisebb tér jutott: igaz ugyan, hogy sokan sok mindent díszítettek és díszítenek magyar népi motívumokkal, sőt vannak igazán klasszikusok is, például a matyó vagy a kalocsai hímzés, azok lefestett mintái vagy akár a székely kapuk faragásai, a gölöncsérek edényeire felkerülő minták, a jellegzetes magyar viselet anyagai, a szűr, a kékfestő... A magyar kultúrának ezek a képviselői külföldre mégis leginkább csak a turisták által megvásárolt emléktárgyakon jutnak el, és legyenek bármilyen szépek és atraktívák, akkor is csak szekrénydísz lesz belőlük, és csak nagyon kis, zárt körben tudják teljesíteni küldetésüket, a magyar kultúra megismertetését és terjesztését.

A megfestett kép elemeiből hátramaradt még a mozgás, maga a tánc. Az a tánc, az a néptánc, amelyet a gyűjtői és rendszerezői a népzene nagy gyűjtőivel ellentétben nem kezdtek el a felgyűjtést követő első pillanattól „használni”. Folkloristáink már a XX. század elején felfigyeltek a magyar néptáncra és annak egyedi vonásaira, ám valamiért az egész elmúlt században mindössze annyi történt, hogy a néptánc eredeti formájában a színpadra került.

Megannyi izmus jött és ment a művészetekben, de valahogy a magyar néptáncra egyik sem vetett szemet. Az-

Fotó: @urbanverbunk / Instagram

tán, mintha valami mégis történt volna: mintha az elmúlt bő tíz évben mindent egyszerre akarna pótolni ez a kifejezésforma. A nemzeti vonást természetesen hozza magával, de először elkezdett felgyorsulni. A gyorsaság következtében akrobatikussá, már-már cirkuszívá vált. A táncszínházi előadások során is ki-kilépegetett autentikus keretéből, de még mindig az volt, ami eredetileg. Ha gúnyolódni akarnánk, akár a magyar parasztalett jelzót is ráragaszthatnánk erre.

A következő pillanatban aztán máris a modern, avantgárd jelei mutatkoztak: lázadás, formabontás, ugyanakkor még mindig jellemző a gyökerekhez való ragaszkodás. Itt jön képbe az Urban Verbunk társulat,

a legutóbbi két produkciójának pedig innen sikerült továbblépnie. Mindezt úgy, hogy a multimédiális lehetőségekkel, a kortárs költéssel kiegészülve valami újat és egyedít táncol a társulat a színpadon. Így született egy új termék, amely tánc, amely magyar, a népi felé kacsint, de semmiképp nem magyar néptánc.

Lehetőségeket ebben az irányzatban, a székéből, a szemlélődő perspektívájából rengeteget látok. A kérdés csak az, hogy lesz-e lendülete az irányzatnak kiteljesedni, nagy teret hódítani, vagy önmaga kardjába dől, avagy még tovább rotyog és forrong, újabb ráhatások következtében tovább formálódik, alakul, változik. Kíváncsian várom a folytatást.

„A SZOBAKULCS ELVESZETT”

Bartha György: *Szemek. Új versek.* MERSZ Könyvek 10. Bada Dada Alapítvány, Budapest, 2019.

Az 1954-ben Újvidéken született Bartha Györgynek eddig három verskötete jelent meg; a *Búcsú rossz időben* (2011) és az *Örökviszang* (2016) címűeket a zentai zEtna Kiadó jelentette meg, a harmadik, a *Szemek* című pedig a Bada Dada Alapítványnál, a MERSZ Könyvek 10. darabjaként látott napvilágot. A Falcsik Mari szerkesztette könyv illusztrációi Benes József magángyűjteményéből, az Új Szimposion és az Alföld folyóiratokból származó grafikáinak felhasználásával készültek Róczai György tervezőmunkája nyomán.

Legnagyobb badarság lenne azon morfondírozni, hogy a költői életmű tekintetében sok-e vagy kevés három (egy, kettő... száz) verskötet. Nem is tesszük fel, sőt elutasítjuk ezt a kérdést!

A szerző mellett korábbi kiadója, Beszédes István, a Bada Dada Alapítvány vezetője, Lantos László Triceps, Benes József festőművész egyaránt vajdasági, egy szerző és könyve körül ez a térségi hovartartozás/kötődés igencsak nagy tömörségűnek tűnik, ami alapján joggal feltételezhetnénk valamiféle „vajdasági jeleget” a versgyűjtemény felől, mondjuk tárgyában, nyelvben, utalásaiban legalább, de a kötet nem erről szól. Bartha György 1992 óta, közel három évtizede Magyarországon él, mostani kötetének alcíme pedig „új versek” – a szülőföld ezekben a költeményekben értelemeszerűen csupán a nosztalgia szintjén kaphatna teret, de erről szó sincs, a költő egyetemességében látja, szemléli az őt körülvevő világot.

Látja. Erre utal a kötet címe, a *Szemek*. Jelenthetne ezer más dolgot is, hiszen annyi mindent összekapcsol tudatunk a látószervünkkel, ám itt konkrétan a versben megszólaló érzékszervéről van szó, amely földolgozza és továbbítja az elme irányába a vizuális élményeket, amelyek versben képződnek tovább szöveggé. Legegyszerűbb lenne, ha a „látott” élmény „látványként” csapódna ki a versvilágban, de nem ez történik, miként Bartha György költészete esetében érvénytelenek az efféle költészetértelmezési közhelyek. Nála semmi sem úgy működik, ahogy feltételeznénk, a „látvány” ábrázolása elrugaszkozik a leírástól, de nem fordul át valamiféle általánosító, tárgyától elvonatkoztatott tanulságba, költészeti egyetemességbe, bölcselkedő tanulságba. A vizuális, érzékszervi élmény Bartha költészetében verstárggyá minősül át, amely általánosabb az érzékletnél, de nem fordul át kinyilatkoztatásba.

A versekben gyakran megjelenik a fehér, amely köztudottan nem szín, hanem a szemünk által érzékelt színspektrum összessége, ugyanakkor az alapszínnek elegye is fehéret ad, miként a kiegészítő színek keverése is. Önmagában nem létezik, ennek ellenére vannak árnyalatai. A fehérséghez számos képzet társul, kezdve az ártatlanságtól a tisztaságon, az Isten(ek)hez tartozáson, az örömről és boldogságon át egészen a halálig. Költőnk ki is aknázza a fehér (nem)szín ezen mögöttes tartalmait, hol a kételkedő remény („mi jöhet még / ami pusztán fehér”), hol az elmúlás bizonyossága („nemsokára megfagy / a csend fehéren”) megjelenítésére. Később fölbukkan a vörös és a sárga, a vér és a méz szí-

ne, majd elburjánzik az újjáéledést hozó zöld, egyértelműen mind a tavasz metaforáiként, hiszen a környezetében tájékozódó, tágasságra nyíló szemek elsőként a természet képeivel találkoznak, azokat szemlélik az évszakok és az időjárás változásainak során. Csakhogy sem a színek vidám tarkasága, sem a természet töretlen élni akarása nem hoz idilli, bukolikus tartalmakat a versekbe, sokkal inkább kiábrándultságot („visszaköszön / a közöny”), rémületet („mint a sikoly csattan / dadogó magány torkodban”) keltenek ezek a látványok. Az „égő zöld” ugyanis az évszakok változásával sárgállni kezd, készül az elmúlásra, amit a költő érzékletesen hasonlatosan az emberi létre is rávetít: „ahogyan az idő sárgul / a test is megadja magát ahogy / a megfáradt dunsztos gumi / talán egy ismeretlen nő kezének”.

Aztán meg közeleg a tél, sőt már meg is érkezett, vele együtt az elmúlt idő visszafordíthatatlanságának bizonyossága: „vissza már nem lehet / a szobakulcs elveszett”, a világra dermedt szemek egyre inkább befelé fordulnak, a költő a korábban látottak képeit „aggatja a semmire”, így teremt költészetet a fehér és fekete füvekéből, a lányok szemének színéből, a barnából, kékből, zöldből, sárga szegélyű, piros kendőből. Még nem hord ugyan kavicsokat a zsebében, mint a magát folyóba ölt Virginia Woolf, de tudja, hogy a szemlélődés a belső kontemplációban, az önmegismerésben csúcsosodik verstestet öltő poétikává.

Ennek következtében gyakori a kötetben a lírai én első személyű megszólalása, ugyanakkor a személytelen szólam sem ritka, mindkettő a tudatos kíváncsiság

kivetítésének eljárása. A versbeszéd redukált, a strofák és a verssorok egyaránt rövidek, a címek zömmel egyetlen szóból állnak. Bartha versei minimalizmusra, eszköztelenségre törnek, noha képtelenek kicselezni egyes metaforikus fordulatokat („bokája latyakot dagaszt az örület jegén”) vagy éppen szójátékot, mint a *halálomra* címűben: „úgy / mint / mások / de / mindig / mások”.

Benes József kötetbe válogatott alkotásai nyugtalanító párbeszédben állnak a költő megismerésre nyitottságával, és drámai erővel tükrözik vissza a kontemplatív tapasztalat dermesztő döbbenetét. A kötetet tervező Róczai György remekül gazdálkodott a rendelkezésére álló illusztrációs anyaggal.

APÁK ÉLETE

Nagy Gerzson: *Délután apámmal.* Kalligram, Budapest, 2020.

Úgy tűnik, ideje van az aparegényeknek. A mostani középnemzedék, akiket divatos fogalommal X generációnak is szoktak nevezni, mondhatjuk, kollektív tapasztalata az apa korai elvesztése. Az apák életének virágkorát a szocialista időszak diktatúrája nyomorította meg, a perspektívátlanúság, amelynek aztán az is következménye lehetett, mint e regény főhősénél, hogy az édesapa korán meghalt. Több tényező is közrejátszott ebben, a diktatúra alatt viselt terhek és a rendszerváltás utáni újrakezdés nehézsége is, ami nem sikerült. E nemzedék tagjai erős apákat láttak összeomlani és meghalni fiatalon. Az apák, akik beletörődtek a létező szocializmus kis valóságaiba, és felemésztették őket a megkötött kompromisszumok.

A regény kamasz elbeszélő éne minden szeretne lenni, csak az nem, ami az apja. Az apa, akinek nem sikerül ügyeskedni, aki az anya szerint hülye, mert becsületes.

A kamasz lázadása nem a „becsületes hülyeség” ellen van. Az apa által delegált életpályát – hogy közgazdász legyen – elvetné, lesz tanár vagy bármi, mondja neki, mire az apa annyit mond: leveszem a kezem rólad. Az apánál erős identitásképző tényező a szexualitás, a macsóság sztorijai, és ezt várná el a fiútól is. A regény igen jól megírt, plasztikus része régi fényképek elemzése, az egyiken az apa

egy idegen nővel csókolózik. Láthatóan ittas, az ő félrecsúszott nyakkendőjében nem a szerelem van, hanem az egyetlen olyan terület, amely a diktatúrában is szabad, bár nem támogatott: a szerelmi kaland megélése.

A fiú kollégiumba kerül, az indoklás szerint azért, mert későn született, túlféltett gyermek volt, és nehogy ne váljon belőle férfi.

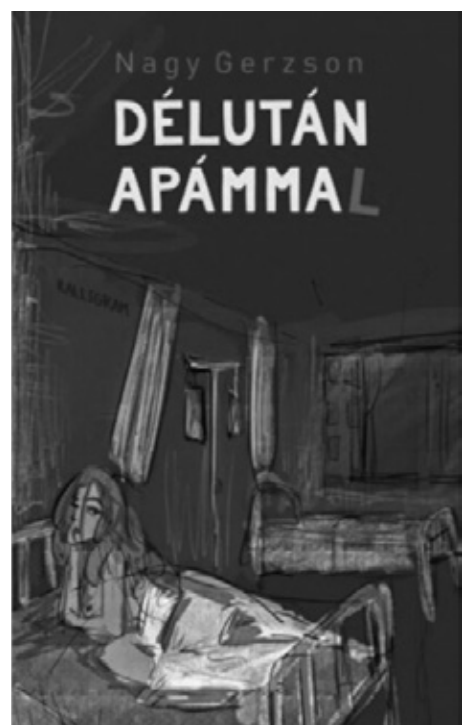
A zárt közösségi világ ábrázolása kedvelt irodalmi közeg, gondoljunk Ottlik Géza *Iskola a határon* című művére, és szintén kollégiumi megélés- és beavatástörténet Tamás Dénes *Az élő ház* című köteté is. Ami jelen regényben hangsúlyos, a kamaszszexualitás és -macsóság megéléstörténeteinek túl a nevelőtanár, Colombo alakja. Aki besúgóhálózatot épít ki maga körül, és ennek hiteles ábrázolása az, ami a regényt általános érvényességűvé és elolvasásra érdemessé teszi. Bár a nevelőtanárt kirúgják, még utána is hatással van a fiúkra. Ez a kollégiumi világ már nem annyira rideg, mint a 70-es, 80-as éveké, itt már nem a testi fenytés a fegyvermezőeszköz. Ami a 70-es, 80-as évek gyermekeinek az iskolában benne volt a pakliban, nemcsak egy-egy pofon csattant el, koki, tockos és sorolhatnánk a testi fenytés módjait. Erre mondta nekem egy angol antropológus jóval később: hogyan tűrhették mindezt? Nem volt hova segítségért fordulni a bántalmazások elől? Nem, sajnos nem, eszünkbe sem jutott. A regény nevelőtanára enél sokkal rafináltabb, egy kis cigi, egy

kis konyak, egy kis kedvezmény, és a besúgóktól kiválasztottokról mindent megtud. A kedvenc besúgónak pedig nagy jutalom jár, de ez csak a regény végén derül ki, mi. És kérdés, jutalom-e ez ténylegesen. Colombo ráadásul nem csak gonosz, nem egysíkú, összetett figura. Az ő alakja megtestesíti a diktatúrát, ahol egy kis besúgás, egy kis kedvezmény volt az elv. Colombót nem érzem helyettesítő figurának, bár sokkal macsóbb, mint az igazi apa, aki a kollégiumi búcsúzásnál is csak áll egyik lábáról a másikra.

A kollégiumi nőalakok, a diáklányok ábrázolását kicsit egysíkúnak éreztem, nagyon dominálnak a külső adottságaik, a lányokat mint személyiségeket kevésbé ismerjük meg. Bár tudjuk, a szerelem kémia és irracionális tényezőkké össze tevője, de nem derül ki, miért az a lány a reménytelen szerelem, aki, és miért az lesz a befutó, aki.

A retró érzésre is építő regényeknél gyakori a korszaknak megfelelő zenék, tárgyak felidézése. Itt egy-két emblematisz tárgy (például az apa Doxa órája), helyet (KGST-piac, ahol az apa idegesítően alkudozik), ételt (töltött csirke), zenét ismerünk meg, és ez itt nemcsak kellék, hanem a történet részévé válik. A főhős Republic-koncerten van, és Depeche Mode-ot hallgat. Ez utóbbinál – magam Depeche Mode-rajongóként – egy picit elbizonytalanodtam, ugyanis *Dark Room* című számuk nem volt az 1990-es évek elején, ehhez a regényhez inkább éreztem volna stílusban megfe-

Dr. Tóth Eszter Zsófia

lelőbbnek a *Violator* albumot, azon belül is a *World in my Eyest*.

A regény vonalvezetése lineáris, stílusa szikár, néhol naturalista – a főhős barátjának szájából buzdós. A végén az az érzésem, olvasnám szívesen tovább, és ami itt nem volt annyira kibontva, az anya alakja, igen, szeretnék arról egy külön folytatást, ha lehet. Vajon miért olyan az anya, hogy elhallgat? Miért egyedül akkor voltak boldogok, amikor már biztos volt az apa haldoklása? És miért költözik el az anya a házból, úgy, hogy a garázst nem üríti ki? Kíváncsian várom a folytatást.

FEKETE...

...bikapatakopogapatikapepitakövé. Kopog. A cipő is. A deszkákon. Bika-cipő? Bikavér? Bika vér. Ez a címe a budapesti székhelyű Urban Verbunk táncműhely új előadásának (?), performance-ának (?), számának. A verbunk, a férfitánc a faluból a városba ágyazva. A név, annak szimbolikája érthető. De mit is értünk, értenek rajta?

Amikor a táncházmozgalom elindult, a falusi hagyományokat, a paraszti kultúrát a város embere elkezdte saját képe formálni. Városi, tanult fiatalok kezdtek el addig ismeretlen táncokat tanulni, „népi hangszereken” játszani, tekerőn, pásztorfurulyán, citerán, háromhúros „mezősegi” brácsán, népiesen játszani „klasszikus hangszereken”, hegedűn, nagybőgőn. A város a paraszti kultúra magáévé tételekor soha nem hangsúlyozta önmagát, az általa adott környezet nyilván nem volt, nem lehetett „falusias”, de a város úgy fogadta magába a falusi miliőt, hogy igyekezett rajta a lehető legkisebb karcolást ejteni. Tény, hogy az urbánus közegben szocializálódott, nevelkedett ember nem tagadhatja meg önmagát, ha megteszi, hiteltelenné válik. Ugyanígy van fordítva is. Mindenki hallott már nagyvárosi embert, a tipikus „pestit” erőltetett, helytelenül használt tájszóval próbálkozni, de hallottunk már tájnyelvét szégyellő vidékit, a Kárpát-medence legkülönbözőbb pontjain élőt „mekegni” is, valljuk be, mindkettő megmosolyogtató. Az őt ért hatásokról nyilván

semmi nem mentesíthető, az idegen környezet pedig, legyen bár a legjobb a szándék, negatív hatást is hordoz. Ez nem kérdés, ez tény. A cél, hogy a negatív hatás a lehető legkisebb legyen, erre lehet és kell törekedni. A néptáncot, a népzene – hogy átmentsük az utókor számára – színpadra vittük, eredeti funkciójától megfosztva mutatuk be, de célunk, hogy a tánc, a zene túlélje „eredeti környezetének” térvesztését, sikeresnek mondható. Áldozat a magasabb rendű jó érdekében. A népi hagyomány „városiasítása”, beágyazása az urbánus környezetbe régen megtörtént. A városi ember tehát idestova ötven éve jár „urban verbukot”, az tehát, hogy ágyazzuk a népi kultúrát városi közegbe, célként megfogalmazva enyhén megkésettnek tűnik.

A produkcióban látható férfi táncosok technikai tudásához a legkisebb kétség sem férhet, ahogy a profizmusukhoz sem. Az üzenet, amelyet a *Bika vér* és a társulat szlogenje („Legyen a néptánc nemzeti sport!”) hordoz, már sokkal vékonyabb jég. Új magyar táncstílus – mondják az előadók, így. Mitől új? Mitől magyar? Miért legyen a néptánc sport? Régóta kísérleteznek neves rendezők, társulatok a táncszínházzal, a néptánc elemeit a balett, a kortárs tánc elemeivel ötvözik hol több, hol kevesebb sikerrel, tehát a táncstílus mint olyan egyáltalán nem új keletű. A népzeneből Kodály és Bartók is ihletet merített, sokszor hivatkoznak is rájuk mai

Macskaköves (Zenta, 2017. 12. 31.)

a népzene popos, jazzes, bluesos elemekkel ötvözők, a dolog tehát itt sem új keletű. A táncstílus tehát nem új. Magyar lenne? Tény, a magyar férfitáncok elemeire épít, a produkció zenéjében néha felcsendülő dallamon és a néptáncos ihletésű csapássorozatokon kívül nem sok magyar jelleg fedezhető fel benne. A nyelvtörő – a leghagyományhűbb rész. A nyelvtörő szöveg, amelyet kihívás gyorsan elmondani nyelvbólás nélkül – ez az eredeti funkciója. Ezt az előadás is tükrözi. Apropó, szöveg. Ha nem tudnám, hogy Lackfi János költő versének feldolgozásáról van szó, nem biztos, hogy tudnám, hogy van benne szöveg is. Ha jobban megfigyelem, a „kocsi” szót néha kiértem, amikor aztán a YouTube-leírásban megtalálom a Lackfi-szöveget, rájövök, hogy továbbra sem hallom az előadásban. Ha van szöveg, főleg, ha a produkció címében az Urban Verbunk mellett a költő neve is szerepel, nem árt, ha érti a nagyérdemű. Szerintem.

És a legfontosabb: „Mit akar mondani a költő?” Amit elmond, amit látunk, hogy a bikavér lendülete, az ereje által hajtott, az átlag feletti mozgástechnikával rendelkező kiedzett férfiak tényleg sportolókat megszegyénítő energiával, mértani pontossággal adnak elő egy, a néptánc elemeiből építkező (a média által is igencsak megtámogatott) táncprodukciót. Gyorsan táncolnak (ezt tudtuk, a csapásvilágrekord már rég megvolt), most már gyorsan is beszélnek. Mit akarnak mondani? Gyors tánc, gyors beszéd – szájhúzóan közhelyes „rohanóvilág-szimbólum” lenne? Mi a mögöttes tartalom, mi az üzenet? Ez legyen az új kor néptánca? A néptáncot meghaladva ez az új cél? Ha így lenne, nem értenék egyet vele, de elfogadnám a véleményét. Ami viszont a számos interjúból, megnyilvánulásból kiderül, a cél, hogy a népi kultúrának még több elkötelezett hívót, művelőt, közönséget szerezzenek, hogy eljuttassák az „új közönséget” a tiszta forráshoz. Kérdem én: ezzel hogyan? A céllal ugyanis egyetértek, a közönséget folyamatosan bővíteni kell, meg kell nekik mutatni a tiszta forrást, nemzetünk identitásának egyik alapkövét, amelynek megismerése által az öntudat erősödik, megmarad. A módszerrel viszont egyáltalán nem. Hogyan jut el a sokat emlegetett „laikus” a *Bika vértől* az autentikus néptáncig, annak megszeretéséig, megtanulásáig? Miért gondoljuk, mire alapozzuk, hogy egy

ilyen jellegű produkciót megtekintve – amennyiben elnyeri az addig laikusnak mondott ember tetszését – eljut valaki – ha már a verbunknál tartunk – Murguly Lajos bácsi táncáig? Mi a garancia rá, hogy tetszeni fog neki? Mi mondatja velünk azt, hogy egy ilyen produkció hozzájárul a néptáncot, népzene kedvelő közönség bővítéséhez? Mennyi néptáncot, népzene mutat meg neki? Ismert az álláspont, hogy a mai fiatalságnak a „modern köntösbe bújtatott” népzene, néptánc kevésbé hat idegennek, ezért szükségszerű „becsomagolni”. De mi lesz, ha lehull a lepel, a köntös? Mennyi maradna a *Bika vérből*, ha minden nem magyar jellegű, ha úgy tetszik, nem hagyományhű dolgot kivennénk belőle? Mennyire erősek azok a lépten-nyomon emlegetett gyökerek, amelyek a *Bika vért* a hagyományhoz kötik?

A felülről építkezés soha nem működött, legfeljebb ideig-óráig, tartós közösséget nem hozott létre soha. Mi van, ha az új közönségben ez a „néptáncép”, hagyománykép alakul ki? Mi lendítené tovább? Mi van, ha a már hagyománnyal foglalkozó gyerekek, fiatalok elkezdi úgy érezni, a 150 000-es YouTube-megtekintéshez, az M1-től az ATV-ig való szerepléshez a „sima” néptánc nem elég? Milyen példa áll előttük? Eközben a Magyar Állami Népi Együttes táncosai archív filmeket táncolnak vissza. Modern környezetben, a mai világban adják vissza azt, ami volt, az örökérvényűséget, az egyértelmű folytonosságot bemutatva, bizonyítva. A Facebookon kívül hol láttuk, hallottunk róla? Havonta, szinte hetente jelennek meg új produkciók, műsorok, lemezkiadványok, koncertek, melyik médium foglalkozik velük? Még a Fölszálott a páva is szinte „beszorult” a Duna Tv-be. Mért van ez így? Mi lesz a következő? A focizó kisgyerek hova vágyik, miről álmodik? (Senkit nem megbántva, de) magyar másodosztály vagy Real Madrid?

Egy előző, a népzenei feldolgozásokról szóló írásomban szóltam róla, néha úgy látom, a saját fegyvereinkből kilőtt golyók bizony visszafele röpködnek. Attól tartok, most az eddigi puskák helyett ágyúval készülünk tüzelni. Amikor egy-egy puska sült el visszafele, túléltük már, ha néha sebekkel is. Az ágyúval más a helyzet. Egy visszafele elsülő ágyú, és a jövő olyan lesz, mint a bika, a bikapata. Fekete.

Griff (Zenta, 2018. 07. 26.)

novella

SZÉP AZ ÉLET, ÉS AZ ÁLLOMÁSÉPÜLET IS SZÉP

Gion Nándor

Hajnal felé, amikor már biztos vagy benne, hogy a harmadik játszmat is megnyered, osztás közben előállsz a javaslatoddal:

– Abortológépet kell vennünk. Állítólag Olaszországban olcsón hozzá lehet jutni, és állítólag könnyen át lehet hozni a határon...

Elsősorban D. I.-nek, az orvostanhallgatónak mondod; igaz, azt hallottad, hogy az olasz abortológép kezeléséhez egyáltalán nincs szükség orvosra, mégis érdekel D. I. véleménye, és szeretnéd őt is beszervezni, úgy képzeld, hogy a gépet G., a közigazgató kártyaszobájában szerelnétek fel, ahol most D. I. lakik, D. I. fogadná a pácienseket, és ő kezelné a gépet. Akármilyen egyszerű és könnyen kezelhető az a gép, nem árt, ha egy orvostanhallgató is jelen van az abortálásnál. D. I. még orvosként is szerepelhet, harmincöt éves, kicsit kopaszodik, jó tudalékos dumája van, kereskedő volt, mielőtt az orvosi egyetemre iratkozott.

De D. I. nem szól semmit. Dühös, mert veszít. Az előző két játszmatban is ő veszített legtöbbet, és most is nagyon rosszul áll.

– Fél év alatt összegyűjthetnék a pénzt egy ilyen gépre – magyarázod tovább. – Felszerelhetnék itt, ebben a szobában. Állítólag nagyon egyszerűen kezelhető. Akárki megtanulhatja.

– Hogy lehet az, hogy mindig te nyersz? – kérdezi mérgesen D. I. Talán nem is hallotta, amit az abortológépről magyaráztál.

– Hadd nyerjen a szegény dolgozó – jegyzi meg csendesen G., a közigazgató. A lapokat egészen az arca elé tartja, hogy eltakarja a dagadt száját. Előző éjjel megcsípte egy szúnyog, és G.-nek rondán megdagadt a felső ajka.

– Nem értem – háborog D. I. – Nem igaz, hogy jobban tudsz kártyázni, mint én...

– Született tehetség – mondja G.

Éppen G. oszt, rabolja a piros ászt. D. I.-nek, úgy látszik, jó lapjai vannak, játékban marad, és csak egy új lapot kér. Te kicseréled mind a négy lapot, szerencséd van, két pirosat kapsz, két ütés a tiéd, a másik kettőt G. nyeri. D. I. ismét bukkott, egyre rosszabbul áll, és egyre dühösebb lesz. D. I. nagyon szeret kártyázni, még hozzá ramslizni, képes lenne három nap egyfolytában ramslizni, de nem tudja elviselni, hogyha veszít. Pedig többnyire veszít, holott a ramslit a lehető legegyszerűbb és legunalmasabb kártyajáték, igazán megtanulhatta volna már. Szó sincs róla. Tud kártyázni, csak valahogy görcsbe rándul a keze, amikor játszik, túlságosan re-

meg a pénzéért, és így nem lehet nyerni, így csak veszíteni lehet.

Ezért is vártál a harmadik játszmatig, és akkor álltál elő a javaslatoddal. Arra számítottál, hogy D. I., miután már elosztott egy csomó pénzt, bizonyára érdeklődni fog az abortológép iránt. Mert az abortológéppel rengeteg pénzt lehetne keresni.

– Rengeteg pénzt kereshetnénk egy ilyen géppel – mondod D. I.-nek. – Rengetegen abortálnak mostanában. Dólna hozzánk a pénz.

D. I. megint úgy tesz, mintha nem hallaná. Összeszorítja a fogait, dühösen csapkodja a lapokat. Siralmasan áll. Ötvenről indultatok, D. I. még alig jutott el a negyvenötig. G. megközelítette a nullát, te pedig nulla alatt vagy harmincnolcon. Ezt a játszmat is csak te nyerheted. D. I. két újabb osztást elbukik, felmegy ötven fölé. Megpróbálja összeszedni magát, óvatosan játszik, három osztást kihagy egymás után. Csakhogy a takarással most már nem sokra megy, ott ragad ötven felett, miközben ti ketten G.-vel szorgalmasan gyűjtitek a poénokat. Megint bekapcsolódik a játékba, és megint veszít. És megint kiderül, hogy nagyon is jól hallotta azt, amit az abortológépről magyaráztál.

– Hülyeségeket fecsegsz egész este – mondja szemrehányóan. – Hogy jutnak eszedbe ilyen hülyeségek?

– Te talán nem szeretnél sok pénzt keresni? – kérdezed.

– Szeretnék...

– Hát akkor egy ilyen géppel rengeteg pénzt kereshetnénk.

– Egy ilyen géppel... – legyint gúnyosan D. I. – Ilyen gép nem létezik. Oszd már azokat a lapokat.

– Hogyne létezne – mondod felháborodva.

Leteszed a kártyapaklit az asztalra, és magyarázni kezded:

– Van egy csempész ismerősöm, ő mondta, hogy látott ilyen gépet Olaszországban. Azt mondta, hogy nem is drága túlságosan, és ő át tudná hozni a határon.

– Hazudott a csempész ismerősöd.

– Miért hazudott volna?

– Azért, mert méhkaparást csak kézzel lehet végezni. Mégpedig tökéletesen begyakorolt kézzel. Egyetlen rossz mozdulatnak beláthatatlan következményei lehetnek, még halálos következményei is. És nincs két teljesen egyforma eset. Nem, géppel lehetetlen méhkaparást végezni.

Nem győz meg D. I. Kapkodva, kissé idegesen beszél, mintha megsértetted volna valamivel. D. I. általában nem is szokott beszélni, mindent nagyon

Zöld (Felsőhegy-Brioni, 2019. 12. 19.)

részletesen meg szokott magyarázni. (Egyszer órák hosszáig magyarázta, hogy a szerelem pusztán hormonműködés, semmi több. Vastag orvosi könyvekből olvasott fel unalmas idézeteket, minden szavát külön bizonyította, és te legszívesebben megfojtottad volna, mert akkor éppen Ágnesbe voltál szerelmes, és jól tudtad, hogy a szerelem sokkal több a közönséges hormonműködésnél. Hormonműködés: undorítóan hangzik, illetve akkor undorítóan hangzott. Később valamelyest változott a helyzet, Ágnes elment, minden valószínűség szerint végleg elment, és te megpróbáltál beleszeretni Verába, de nem sikerült, és most már tudod, hogy soha nem is fog sikerülni. Ha D. I. most bizonygatná olyan alapos-sággal, talán el is hinnéd neki, hogy a szerelem csupán hormonműködés.) Csakhogy D. I. most nem akar vitatkozni, ideges, mert veszít a kártyán, és még arról sem tud meggyőzni, hogy abortológép nem létezik.

– Lehet, van ilyen gép, csak te nem tudsz róla – mondod.

– Nincs – vágja rá kurtán D. I., és megint sürget, hogy oszd a lapokat.

Szórakozottan felkevered a kártyacsomagot, osztasz, az asztal közepére a zöld királyt dobod, megrabolod. A többi lapodat kicseréled, de egyetlen átkozott zöldet sem kapsz, persze elbuksz. Nem sokat jelent ez a bukás, de azért a következő két osztásnál pihensz, nem tudsz a játékra figyelni. Az az igazság, hogy D. I. lehűtött egy kicsit, bár egyáltalán nem győzött meg arról, hogy az abortológép nem létezik. Úgy látszik, D. I.-t ki kell hagyni az üzletből, ami még nem lenne baj, a géphez állítólag nincs szükség orvosra, kérdés azonban, hogy ezek után mit szól az egészhez G. Őt mindenképpen meg kell nyerned magadnak,

hiszen nála szerelnétek fel a gépet. G. közigazgató, van érzéke az üzlethez, hajlandó is minden javaslatot fontolóra venni, az egyetlen baja, hogy végtelenül óvatos, D. I. hitetlenkedése után pedig még óvatosabb lesz. Biztató viszont, hogy mostanában mindenkit szegény dolgozónak nevez. Általában csak saját magára mondja, hogy szegény dolgozó, de ma este, amikor a vasútállomás éttermében üldögéltetek, szegény dolgozónak nevezett egy toprongyos pasast, aki éppen öngyilkos akart lenni. És téged is szegény dolgozónak nevezett kártyázás közben, ez azt jelenti, hogy G. jó hangulatban van, annak ellenére, hogy szúnyogcsípés nyomán csúnyán megdagadt a szája.

Ismét beszállsz a játékba, három osztás után ledolgozod a bukásból szerzett rossz poénokat, és akkor hanyagul azt mondd G.-nek:

– Ketten is összegyűjthetnénk a pénzt a gépre. Az üzletelésnél egyáltalán nincs szükség orvosra.

G. továbbra is eltakarja a száját a lapokkal, és kételkedve mondja:

– Ez a szegény dolgozó azt állítja, hogy a te géped nem is létezik. Ehhez mégis ő ért a legjobban.

– Attól, hogy ő nem hallott róla, még lehet valahol egy ilyen gép.

– Nincs – erősködik D. I. – Méhkaparás csak kézzel végezhető.

– Na látod – mondja G. – Ez a szegény dolgozó a manufaktúra híve. Bizonyára jó oka van rá.

G. kimondottan jó hangulatban van, még D. I.-t is szegény dolgozónak nevezi, talán mégis megnyerheted magadnak.

– Nem tudja, hogy mit beszél – mondod. – Dühös, mert veszít a kártyán. Ilyenkor nem lehet vele tárgyalni. Csodálom,

hogy ilyen hamar elbátortalanodsz.

G. most lerakja a lapokat, és feléd fordítja ronda, dagadt száját.

– Rendben van – mondja. – Vitassuk meg a dolgot. Tegyük fel, hogy van ilyen gép. Tegyük fel, hogy aránylag könnyen hozzájutunk, és felszereljük ebben a szobában. Tegyük fel, hogy mi ketten még üzemeltetni is tudjuk. És akkor mi lesz? Jönnek ide majd csapatostul a nők, felfogolnak a lépcsőkön, a házlakói megbámulják őket, te meg én fehér köpenyben ajtót nyitunk nekik, csúcsforgalomban annyian lesznek, hogy be sem férnek a lakásba – de tegyük fel, hogy mégis beférnek –, aztán elkínzott arccal vonulnak a lépcsőkön, a lakók ismét megbámulják őket, és egy hét múlva valaki jelentést tesz. Kijön a rendőrség, házkutatást tart, megtalálja, lefoglalja és elkobozza a gépet, megállapítást nyer, hogy tiltott magzatelhajtást végeztünk, amiért, ha jól tudom, börtön jár, és mivel az én lakásomban történt mindez...

– Várjál – vágysz közbe. – A nők egyáltalán nem keltenének feltűnést, ketten laktok ebben a lakásban, két életerős férfi. Természetes dolog, hogy nők járnak hozzátok.

– Hozzám csak a menyasszonyom jár – mondja ostoba önérzettel D. I.

– A menyasszonyod bérmentve használhatná a gépet – mondod epésen, mert most már dühít ez az akadémikuskodás.

– Mivel az én lakásomban történt tiltott magzatelhajtás – folytatja G. –, engem nyomban leültetnének. Ti ketten talán megúsznátok: te azzal védekezhetsz, hogy csak vendégségben voltál nálam, és segíttél, anélkül hogy tudtad volna, miről van szó, emez a szegény dolgozó meg csak közönséges albérlő, aki mellel nem is akar részt venni a munká-

ban – de tegyük fel, hogy mégis meggondolná magát –, akkor sem érnék el semmit, a munkát nem folytathatnánk tovább, mivel a gépet mindenképpen elkoboznák... Szóval túl nagy a kockázat. Elismerem, hogy sok pénzt kereshetnénk, és három ilyen szegény dolgozónak igazán jól jönne a pénz, de túl nagy a kockázat.

– Nincs kockázat – mondod kétségbeesetten. – Megvesztegethetnénk valamelyik befolyásos szegény dolgozót, aki aztán fedezne bennünket, ha esetleg valaki jelentést tenne. De nem hiszem, hogy bárki is feljelentene bennünket.

– Holtbiztos, hogy feljelenténe – mondja G. – Tehát túl sok szegény dolgozót kellene megvesztegetnünk ahhoz, hogy teljesen fedezzük magunkat. Végül nem keresnénk semmit azzal a géppel. Ha egyáltalán van ilyen gép.

– Van, persze hogy van.

– Nincs – mondja D. I.

– Van.

– Kártyázzunk inkább – mondja D. I. – Ha pedig Erikát teherbe ejtetted, vezesd el minél előbb egy megbízható nőgyógyászhoz, és ne álmodozz abortológépekről.

Bambán rámeredsz D. I.-re, G. most kioszt mindenkinek négy lapot, mire rájössz, hogy tulajdonképpen Veráról van szó.

– Nem ejtettem teherbe – tiltakozol. – És különben sem Erikának hívják, hanem Verának.

– Úgy tudtam, hogy Erikának hívják – mondja D. I.

– Ezt is rosszul tudtad, Verának hívják.

– Egy rokonától hallottam, hogy Erikának hívják.

– Kártyázzunk inkább – mondod most te.

Egyre idegesebb leszel, remeg a kezed. Már rosszabbul játszol, mint D. I., vesztíteni kezdesz. G. elutasító magatartása nagyon lesújtott, az abortológépből nyilvánvalóan nem lesz semmi, pedig te határozottan lelkesedtél az ötletért, biztos vagy benne, hogy rengeteg pénzt kerestetek volna, de G. nélkül semmit sem tudsz csinálni.

D. I. persze észreveszi, hogy ideges vagy, tovább beszél, mert tudja, hogy Verával még inkább kihoz a sodrodból:

– Lehet, hogy rosszul tudom, de ez azért van, mert sohasem mutattad be nekünk. Ha bemutatnád volna, most pontosan tudnánk, hogy mi a neve.

– Kártyázzunk – mondod.

– Összevesztetek talán? – érdeklődik alattomosan D. I.

– Nem. Ma este is nálam volt, de nem ejtettem teherbe.

– Azelőtt sem?

– Azelőtt sem.

– Miért?

– Mert nincs hozzá kedvem.

– Miért nincs kedved?

– Azért, mert hólyagbántalmak vannak.

D. I. szigorú arcot vág, és atyáskodva kioktat:

– Ez helytelen, sőt erkölcs-telen magatartás. Embertársainkhoz éppen akkor kell a legnagyobb türelemmel viszonyulni, amikor bajban vannak. Egy beteg nő szeretetre vágyik. Minden nő szeretetre vágyik, de a beteg nő különösképpen.

– Fogd be már a szád – mondod.

Dühös vagy D. I.-re, főleg pedig magadra, hogy egyáltalán válaszolatsz neki. A kártyára kellene figyelned, csak hogy D. I. nem hagy békén.

– Neked is akkor lenne legnagyobb szükséged türelemre és szeretetre, ha megbetegednél.

– Nem csak erről van szó – mentegetőzől teljesen feleslegesen –, Ágnes is beteg volt, gyomorvérzése volt, ami komolyabb dolog, mint a hólyagbántalmak, mégis nagyon szerettem.

– Teherbe ejtetted?

– Nem, de nem rajtam múlt. Ágnes elment, itt hagyott engem.

– Erika, illetve Vera viszont nem ment el. Mi bajod van tulajdonképpen vele?

– Buta. Ezenkívül rengeteg ismerőse van, akiket én nem ismerek, de Vera szerint ismer-nem kellene őket...

– Érdekes lány lehet. Kár, hogy nem mutattad be nekünk.

– Minduntalan „kis ravasz-nak” nevez.

– Kis ravasz? – vigyorog D. I.

– Kis ravasz: nagyon jó. Elhozhathatnád egyszer kártyázni. Ma este is eljöhettek volna kártyázás közben. Vajon ő hogyan vélekedne az abortológépedről?

– Ha még egy szót szólsz Veráról, abbahagyom a játékot – mondod fenyegetően, és elborzadva végiggondolod, hogyan viselkedne Vera itt, G. kártyaszobájában, és hogyan vélekedett volna az abortológépről. (Szorosan melléd húzódná, mert társaságban nyomatékosan tudtára akarja adni a jelenlétüknek, hogy ő hozzád tartozik, merőn nézné a lapjaidat, az egész játékból semmit sem értene, de azt igyekezne eltitkolni.)

Te: Abortológépet kellene vennünk... stb.

D. I.: Hülyeségeket beszélsz... stb.

Vera: (védelmedre kelt volna, mert kötelességének tartja, hogy megvédjen mindenkivel szemben) Szerintem nem hülyeség.

Te: Rengeteg pénzt kereshetnénk egy ilyen géppel... stb.

D. I.: Méhkaparást csak kézzel lehet végezni... stb.

Vera: (hozzád intézte volna szavait) Kérdezzük meg Doktor X-et...

Te: Nem ismerem Doktor X-et.

Vera: Dehogyan nem ismered. A felesége...

Te: A feleségét sem ismerem. (G.-hez:) Ketten is beszerezhetnénk egy ilyen gépet.

G.: Túl nagy a kockázat... stb.

Te: Nincs kockázat... stb.

Vera: (hozzád intézte volna szavait) Doktor X egy hónappal ezelőtt Y-t kezelte...

Te: Nem ismerem Y-t. (G.-hez:) Nem hiszem, hogy feljelentenek bennünket... stb.

G.: Én mindenképpen börtönbe kerülnék... stb.

D. I.: Abortológép nincs.

Te: Van.

D. I.: Nincs.

Te: Van.

Vera: (mosolyogva) Amikor ilyen felhevülten vitatkozol, éppen olyan vagy, mint Z bácsi.

Te: Nem ismerem Z bácsit.

Vera: Ismered. A nyomdaigazgatónak a...

Te: Nem ismerem a nyomdaigazgatót.

Vera: De hiszen tegnap beszéltél vele. Láttam.

Te: Lehet, hogy beszéltem vele, de nem ismerem. Senkit sem ismerek.

Vera: (kedvesen mosolyogva) Te kis ravasz.

D. I.: Kártyázzunk.

Kártyáznátok, és te az ingedet is elveszted.)

Várakozón nézel D. I.-re: tényleg abbahagynád a játékot, ha még egy szót szólna Veráról. D. I. vigyorog és hallgat egyelőre. Lassan kevergeted a lapokat, egy pillantást vetsz a táblázatra. Az előnyöd alaposan lecsökkent: már csak tíz jó pontod van, G.-nek hat, D. I. pedig letornáztatta magát harminckettőre. D. I. még mindig vesztesre áll, de jóval kevesebbet veszít, mint fél órával ezelőtt, és ha te így folytatod a játékot, a végén még akár helyet is cserélhettek.

Osztasz, és ismét ügyetlenkedsz. Rabolod a zöld királyt, holott a zöld királlyal egész éjszaka vesztesz. Ezúttal is bukársra állsz: három kis makkod van a zöld király mellett. G. piros ásszal indít, D. I.-nek nincs pirosa, zöld felsővel üt, mire te átütöd a zöld királlyal. Legalább egy ütést fogjál. Reménytelenül kijátszod a makk tízest, és akkor kiderül, hogy egyiküknél sincs makk, sem adu. Négy ütést nyersz ezekkel a pocsek lapokkal, és mindkettőjüket elbuktatod. Egyszerre megnyugszol. Magad is csodálkozol, hogy ilyen apróság megnyugtat, de lehet, hogy ez azért van, mert D. I. arcáról lehervad az utálatos vigyor. Csak nehogy ismét Veráról kezdjen beszélni. Szerencsére G. a segítségedre siet, előáll a javaslatával:

– Betonkeverő gépeket kell venni. Két-három betonkeverő géppel rengeteg pénzt kereshetnénk.

– Betont akarsz keverni? – kérdezi megdöbbenve D. I.

– Dehogyan – mondja G. – Jó pénzért bérbe adnánk őket vállalkozó szellemű szegény dolgozóknak, akik családi házat építenek. Sokan építenek mosta-

nában családi házat, és legtöbbjüknek nincs betonkeverő gépe.

Ti ketten G.-vel mindent részletesen megbeszéltetek már vacsora előtt a vasútállomáson; G. aprólékosan kifejtette, hogy milyen anyagi előnyötök származhatna a betonkeverő gépekből, te pedig felsorakoztattad az ellenérveidet, és végül elvetted a javaslatát. Ezúttal csak röviden közlöd ellenvetéseidet, nehogy D. I. rájöjjön, hogy a betonkeverő gépek csak arra valók, hogy végérvényesen lezárják a beszélgetést Veráról.

– Ilyesmibe kár belekezdeni – mondod. – A betonkeverő gépek legfeljebb aprópénzt hoznak.

– Tévedés – mondja G. – A betonkeverő gépek kora tavasztól késő őszig forgalomban lennének, mindennap hoznának egy csomó pénzt.

– És télen? – kérdezi D. I.

– Télen a javításukra költenénk az összjövedelmünket – mondod. – De az is lehet, hogy többet költenénk rájuk, mint amennyi hasznot hajtanának. A bérbe vett betonkeverő gépekre senki nem vigyáz, lehet, hogy már a nyáron elromlanának.

– A betonkeverő gépek nem romlanak el olyan könnyen. Legfeljebb kisebb javításokat kellene eszközölnünk a téli hónapokban.

– Akkor is megette őket a fene. Hol tartanánk őket télen? Kint az utcán, ahol tönkrozdásodnának.

– Találnánk nekik helyet valakinek a fészerében vagy pincéjében – mondja G.

D. I. aggodalmasan szemléli a táblázat alakulását. Amióta te feljavultál, és a megszokott játékodat nyújtod, ő megint sorozatosan veszít. De azért figyel a beszélgetésre. A betonkeverők neki sem tetszenek, ellenben közli a maga javaslatát:

– Manapság egy jól menő kiskocsmával lehet rengeteg pénzt keresni. Igaz, hogy beindításukhoz elég sok pénzre van szükség, de garantáltan kifizetődő vállalkozás, a befektetett pénz fél év alatt megtérül, és utána már csak a tiszta haszonra dolgoznánk.

– Én nem leszek pincér, sem csapos – mondod elutasítóan.

– Ezenkívül a kocsmákat manapság nagyon megadóztatják.

– Egyikünk sem lenne pincér, sem csapos – mondja D. I.

– Keresnénk egy tapasztalt vendéglőst, jól megfizetnénk, és ő remekül elirányítaná a kocsmánkat. Nekünk nem volna más dolgunk, mint esténként kiüríteni a kasszát.

– És kifizetni a tapasztalt vendéglőst – mondod.

– Maradna a számunkra éppen elég – mondja D. I.

– És az adó?

– Az adót is nevetve kifizetnénk, még akkor is rengeteg pénzünk maradna.

– Nem hiszem – mondod. – Manapság rendkívül nagy az adó.

– A jövedelmünk legalább kétszer annyi volna, mint az összkiadás, beleszámítva az adót is.

– Nem hiszem – mondja most G.

– Mit nem hiszel? – kérdezi ingerülten D. I.

– Nem hiszem, hogy egy kis-kocsma kifizetődő vállalkozás lenne.

– Biztosíthatlak, hogy kifizetődő lenne – mondja D. I. – Mindent számba vettem: a beruházásokat, az adót, egy tapasztalt vendéglős és egy szakács fizetését is.

– Egy sereg tényezőt nem vettél figyelembe – mondja G.

– Például?

– Például azt, hogy ez a tapasztalt vendéglátóipari munkás kegyetlenül átéjtene bennünket. Napközben ellopna a bevétel tetemes részét, estére alig találnánk valamit a kasszában.

– Becsületes vendéglősre gondoltam.

– Tapasztalt vendéglősről beszéltél, és nem hülyéről, mellesleg egy hülye vendéglátóipari munkást meg a vendégek csapnának be, és mi megint pénz nélkül maradnánk, nem beszélve arról, hogy a szakács is lopna, továbbá egy tapasztalt vendéglátóipari munkás nem gurizne nekünk egyedül, hanem maga mellé venne legalább még egy tapasztalt vendéglátóipari munkást, aki ugyancsak lopna, mint a szarka.

– Ellenőrizhetnénk őket – mondja kissé elbátortalanodva D. I.

– Én nem leszek kocsmai ellenőr – mondod.

– Lehetetlen ellenőrizni őket – mondja G. – Lopnának, mint a szarka, mi pedig fél év múlva nyakig ülnénk az adósságban. Könnyen börtönbe kerülhetnénk.

– Így van – mondod. Egészen felvidulsz, boldog vagy, hogy bosszút állhatsz D. I.-n az abortológép miatt. – Én ilyen ostoba vállalkozásba nem kezdek.

– Én sem – mondja G.

D. I. kétségbeesetten izzad, törölgeti a homlokát, pedig most már egészen kellemes az idő a kártyaszobában. Napközben és este körülbelül éjfélig elviselhetetlen itt a hőség, az előregyártott elemekből készült vékony falakat alaposan felmelegíti a nyári nap, éjfél utánig azonban már kihűlnek valamennyire, hajnalban pedig ki-mondottan kellemes az idő. D. I. mégis keservesen izzad, ami azt jelenti, hogy hamarosan siránkozni kezd. Így is történik.

– Már világosodik – mondja –, és mi még a harmadik játszmat sem fejeztük be. Nem értem, miért kell mindig éjfél után kezdeni a játékot.

Dehogyan értem, jól tudja, hogy a hőség miatt kezdtek ilyen későn kártyázni. Éjfél előtt elolvadnának a lapok a kezetekben. Egymásra néztek G.-vel, aztán G. magyarázkodni kezd, mert ő a béke megőrzése érdekében mindenre képes.

– Nem jöhettünk korábban – mondja. – Fontos dolgokat kellett intéznünk.

– Fontos dolgokat – fortyan fel D. I. – Zabáltatok és itatok a vasútállomás teraszán.

– Megmentettünk egy emberéletet.

– Mit csináltatok?!

– Megmentettünk egy emberéletet – mondod te is ünnepelesen.

– Kinek az életét mentettétek meg?

– Egy toprongyos pasasét – mondod.

– Öngyilkos akart lenni – magyarázza G. –, de mi lebeszéltük róla, és ő megnyugodva elállt a szándékától.

– Egy ilyen öngyilkost nem lehet lebeszélni – mondja D. I. –, az illető bizonyára pénzt akart kicsalni tőletek, azért fenyegetőzött öngyilkossággal. Ti meg bizonyára adtatok neki pénzt.

– Nem adtunk – mondja G. –, és ő nem is fenyegetőzött, egyszerűen csak fel akarta vágni az ereit.

– Ti meg lebeszéltétek róla?

– Igen.

– Mit mondtatok neki?

– Azt, hogy szép az élet, és azt, hogy az állomásépület is szép – mondod –, csupa márvány, és mozaikok is vannak.

– És hogy szép a nyár – mondja G.

– Mire ő?

– Mire ő nem vágta fel az ereit – mondod.

– Jókedvűen és emelt fővel el-távozott – mondja G.

– Nem volt mindjárt jókedvű – helyesbítasz –, egy ideig kicsit rosszkedvű volt.

– De aztán jókedvűen és emelt fővel távozott – mondja G.

– Mennyi pénzt adtatok neki?

– Egy vasat sem adtunk – mondja G.

– Szép szavakat mondtunk, a szép szavak néha csodát tesznek.

– Nem hiszem – mondja D. I.

– Pedig így volt – mondod.

– Szó szerint – bizonygatja G.

(Nem egészen szó szerint. Úgy volt, hogy G.-vel megrendelték a vacsorát... Illetve úgy volt, hogy a sötétedés beálltával, amikor a járókelők már nem látták a megdagadt száját, előbújt lakásából, elgyalogolt hozzád, az utcáról felkiabált, hogy megy az állomásra, Vera éppen nálad volt, hazaküldted, és te is elmentél az állomásra, leültetek a teraszon, megrendeltétek a vacsorát az ismerős pincértől, aki mindig mosolyogva üdvözlöz benneteket. Az ismerős pincér az asztalotokra tett két kést és két villát, eltávolodott, és akkor G. előterjesztette javaslatát.)

G.: Betonkeverő gépeket kell vennünk... stb.

Te: Betonkeverő gépek legfeljebb aprópénzt hoznak... stb.

G.: (aprólékos magyarázkodásba bocsátkozva) Kora tavasztól késő őszi forgalomban lennének... stb.

Toprongyos pasas: (észrevétlenül az asztalotokhoz sündörgött) Leülhettek?

Súroló (Zenta, 2019. 10. 20.)

G.: (kérdően rád néz, aztán a tenyere mögül dünnögve) Tes-sék.

Te: Rengetegbe kerülne a javításuk... stb.

G.: A betonkeverő gépek nem romlanak el olyan könnyen... stb.

(A toprongyos pasas elveszi G. elől a kést, és megpróbálja felvágni bal kezén az ütőeret.)

Te: Télen megrozdásodnának az utcán... stb.

G.: Elhelyezhetnénk őket valakinek a fészereiben vagy a pincéjében... stb. (Észreveszi, hogy a toprongyos pasas a késsel ügyködik.) Mit csinál ez a szegény dolgozó? Tegye le azt a kést, ember! (A toprongyos alak nem teszi le a kést.)

G.: Ezzel a késsel nehezen fogja felvágni az ereit. Nagyon életlen kés... stb.

Te: Szükségünk lesz a késre a vacsorához.

(A toprongyos alak felhagy az öngyilkossági kísérlettel, de a kést még mindig a kezében tartja.)

G.: Perceken belül kihozzák a vacsorát.

(A toprongyos alak leteszi a kést, és sírva fakad, lehet, hogy részeg. Feláll, és elmegy a teraszról. Hosszú ujjú ing van rajta, és az ingen hátul nagy olajfoltok.)

A vacsorát tényleg perceken belül kihozta az ismerős pincér. Te elutasítottad G.-nek a betonkeverőkre vonatkozó javaslatát, megvacsoráztatok, utána még

üldögéltetek egy ideig a teraszon, éjfélkor pedig fizettetek, és elmentetek kártyázni. D. I. már türelmetlenül várt benneteket.)

A harmadik játszma végéig már nem szóltok semmit. A kártyákat figyelitek, és csakhamar be is fejeződik a játszma. Te nyertél legtöbbet: negyven jó poénod van, G.-nek tizenkettő, tehát ő is nyert, D. I. veszített ötvenkét rossz poénnal.

Az írás narrációjával, szereplőivel Gion *Olyan, mintha nyár volna* (1974) című kötetének darabjai közé illeszkedik, de onnan kimaradt. Most kéziratból (OSZK Kéziratár Fond 583.) rögzítette, és a kéziratról hiányzó címet a műből pótolta: Kurcz Ádám István.

Ujjgyakorlat

SZÍVEMBE DARÁZS KÖLTÖZÖTT

Szívembe darázs költözött, s meg-mart, mint egy védtelen kisgyermeket egy nyári délután. Azóta is ott lakozik, érzem, ahogy zúg bennem, megbolygat, belém mar újra és újra gennyedző mérgével. Szétárad az ereimben, lassan lüktet végig a véremhez tapadva, és átjárja az utolsó porcikámat is. Szememre szürke fátylat terít, hogy a holnapot egyre homályosabban lássam, agyamat megfertőzi zavarral égő és fájdalmas vágyakkal, mocskos gondolatokkal, gyilkos reménytelenséggel. Fülemben zümmögést hallok, elviselhetetlen

zümmögést, amely egyre hangosabban és hangosabban terjed egy elviselhetetlen frekvencián, kiváltképp abban a percben, amikor a legnagyobb nyugalomra vágyom.

Fáj mindenhol, hogy ez a darázs haszontalanokodik énbennem. Oly haszontalan rovar, hogy még a saját társadalmában is hatalmas százalékban kitaszított. Hm... kitaszított... talán ebben hasonlítunk egymásra, elmondhatjuk, hogy van bennünk valami közös. Szóval ő kitaszított, és belém költözik, hogy megbódítsa az érzéseimet, de én vajon

kibe költözök belé? Kinek az érzéseit zavarjam meg annyira, hogy az örület peremére sodorja? Nem tudnám megtenni... Én nem vagyok ennyire szúrós és hatékony. Csak darazsakat fogadok be a szívembe. A legutóbbit talán pár éve sikerült kiköltöztetnem hosszas könyörgés, ellenállás és lázadás után. Egyszerűen magától távozott a teste, lelkét persze ott hagyta kísértetni, azóta is ott bolyong a szívem körül, látta, hogy nem akarom, hogy húsomba nőjön, de az a darázs is sokat jelentett, csak fájt. Talán fájdalmasabb volt a mostaninál is.

Ez a mostani darázs valamiért más. Talán azért nem akarom még kitenni a szűrét, mert évezem, hogy bennem lakozik. Talán még nem fájt eléggé, talán szeretek szenvedni. Táplálom, éltetem saját magammal, és ő cserébe kreatív tebo-lyultsággal jutalmaz meg. Ezt talán halálos szimbiozizsnak nevezném. Mindkét fél élteti egy ideig egymást, de aztán szépen lassan elgyengíti és megöli a másikat.

Miért csak belém költöznek darazsak? Másoktól ezt még sosem hallottam. Vagy talán ők is hordozzák a saját maguk darazsait, csak nem szólnak róla senkinek?

Varga Noémi

SÖTÉTSÉGBEN NAPRAFORGÓ

Patakokban folyik a könnyem. A hajam kócos. Néhány tincs az arcomra tapadt. Görcsben a gyomrom, és úgy érzem, mindjárt kiszakad a tüdőm. Remeg a lábam. Nem bírja már el a súlyom. Megkapaszkodom egy faágban, és próbálok mélyen lélegezni. Próbálok nyugtatni magam. De a sírás győz. Feladom, és a földre rogyok.

A nap már lebukott a horizont alá. Egyre hidegebb és hidegebb van. Az erdő óriási fái egészen az égig nyúlnak. Leveleikben alig van élet, némelyik már le is hullajtotta őket. Megszabadult a terhétől. Senki sincs itt, csak az állatok

halk nesze emlékeztet arra, hogy nem szűnt meg létezni a világ körülöttem. Pedig néha pont erre vágnék.

Fázom. Remeg a kezem. Összedörzsölöm, hátha a súrlódás hatására felmelegszik egy kicsit. Nem járok sikerrel. A könnyem még mindig áztatja az arcom. Államról a földre csöppen. Egész szép kis tócsa keletkezett belőle. Tekintetem a tócsáról az előttem elterülő útra irányul, amely épp kettéválni készül.

Nem tudom, merre menjek. A jobb oldali csalogat. Madárcsicsergés hallatszik afelől. Szép virágokat látok

arra. De rettegek attól, hogy mindez hamis. Hogy mindez egyszer eltűnik. Ki követte ki ezt az utat? És mi van, ha csak arra vár, hogy elbízam magam, és lecsaphasson rám? Nem. Nem bízom senkiben. Többé nem. Eddig nyitott könyv volt az életem. Nem is könyv. Inkább füzet. És bárkinek megengedtem, hogy írjon bele. Ebből elég! Most szépen lelakatolom magam, eldugom a kulcsot, és inkább a tövisekkel teli utat választom. Megküzdök a jóért. Én akarom megírni a történetem. Csak én formálhatom az életem. Senki más.

És én úgy érzem, hogy csak egy fájdalmas és rögs út vezethet szép célhoz. Rálépek a bal oldali ösvényre. Tövis szúródik a lábamba. Már nem sírok. Magabiztosnak, erősnek érzem magam. Senki és semmi sem állhat az utamba.

Nem sok időbe telt, hogy teljesen biztos legyek abban, jól döntöttem. Kiáltások ütnek meg a fülem. Sírást, jajveszékelést hallok. És vajon merről? Pontosan. Jobbról.

Mosolyra húzódik a szám. Tudom, hogy jó úton járok, hisz látom az ösvény végén bimbózó napraforgót.

Király Réka